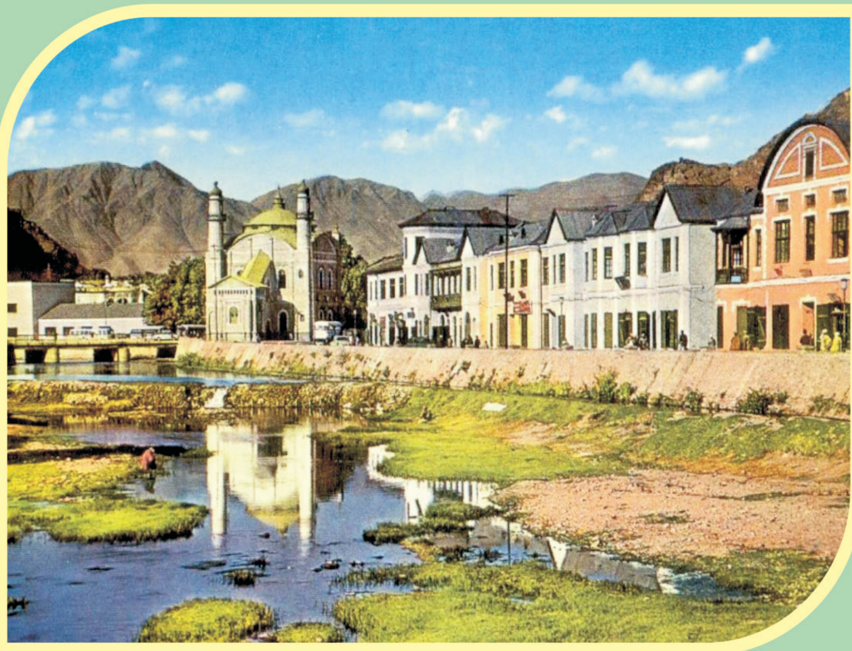

معارفئ وزارت

بلوچی

۸ صنف

چاپئ سال: هـ.ش. ۱۳۹۹

ملیین سرود

دا وطن افغانستان دی
کور د سولې کور د تورې
دا وطن د ټولو کور دی
د پښتون او هزاره وو
ورسره عرب، گوجر دي
براهوي دي، قزلباش دي
دا هېواد به تل ځلیږي
په سینه کې د آسیا به
نوم د حق مو دی رهبر

دا عزت د هر افغان دی
هر بچی یې قهرمان دی
د بلوڅو د ازبکو
د ترکمنو د تاجکو
پامیریان، نورستانیان
هم ایماق، هم پشه یان
لکه لمر پر شنه آسمان
لکه زړه وي جاویدان
وایو الله اکبر وایو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحیم

معارفئ وزارت

بلوچی

۸ صنف

چاپئ سال: هـ . ش ۱۳۹۹

کتابئ درستی کنگ

مضمون: بلوچیی زوان

نویسوکان: تعلیمیین نصابئ بلوچیئ بهرئ نویسوکین ډل.

ایدت کنوک: بلوچیئ زوانئ در سیین کتابانی نویسوکین ډل.

صنف: هشتم

متنئ زوان: بلوچی

دیمری دیوک: تعلیمیین نصابئ دیمری و درسیین کتابانی لیکگی مزنین ریاست.

شینگ کنوک: معارفئ وزارتی عامه ین آگاهی و ارتباطئ ریاست.

چاپئ سال: هجری شمسیی ۱۳۹۹

ایمیل آدرس: curriculum@moe.gov.af

معارفي وزيرئ پيگام

اقرا با سم ربک

پاکين خالقئ با زين حمد و ستا که اماره هستي دات و ونتن و نمشته کرتنئ مزنين نعمتي واوند کرت و بازين درود په خاتم رسول حضرت محمد مصطفیﷺ که خداوندﷻ ی اولي پيگام په آيي (ونتن) انت.

چوکه په درستان روش ودرا انت. هجري شمسيی ۱۳۹۷ سال به معارفي سالئ ناما نام گپتگ بوت. پميشا به امئ و طنا به تعليم ورود ينگئ نظامئ جتاجتاين بهران بازين بنيادين بدل بوگی کيت: معلم، وانندگ، کتاب، مکتب، اداره و ماس و پساني شورا افغانستانئ معارفئ شش بنيادين بهرزانتگه بنت که به وطنئ تعليم ورودينگئ ود وديمرييا مزنين تاثيري دارنت. به انچين قسمت جوڑ کنوکين و هدی، افغانستانئ معارفئ رهدربريی مزنين خانواده تعهد کرته که به وطنئ تعليم ورودينگئ انونين نظامئ ود و ديمرييا بنيادين بدل بوگی بياريت.

شه همي روگها تعليمين نصابئ اصلاح وديمريئ شه معارفئ وزارتئ سرئ کاران انت. به ای بهرا تعليمين نصابئ اصلاح و ديمريئ، کتاباني مزند و محتواي گهبودي و به مکتبان و مدرسه ان، سرکاري و خصوصيين بنياداں درسيين کتاباني رسينتن و بهرکرتن به معارفئ وزارتئ پروگراماني اولسرا جاه داريت. اما باوردارن، اگه کتاب جوانين کيفيتي داشتگ مه بنت، وطنئ تعليمين سک و پرواکين مخسدانا به دستا آورتگه نه کنن.

په يات بوتگين مخسداني به دستا آورتن و يک کارين هيل زورگيين نظامی رسگا شه مچين وطني دلسو چين معلم و مدرس و زانگ و کمالي واوندين مديران که آيوکين نسلئ رودينوک انت، په عزتداريه لوټين که په ای درسيين کتابئ هيل داتن و آيي مزند و محتواي رسينتنا به امئ عزيزين فرزندان شه هررازئ کوشستي پدا مه کنزنت و به کاري و سرپدين نسلي تعليم ورودينگا گون ديني ومليين ارزشتان گون ايراد گروکين فکري کوشست بکننت. هر روچ سر تعهد و ذمه واريی منگئ نوک کرتنا گون ای نيتاسخ داتنا بناکننت که به زوتين آيوکي عزيزين و اننداگ، تاثير دارين رودينتگ بوتگين شهروند و آبات و ديما شتگين افغانستاني جوڑکنوک بنت.

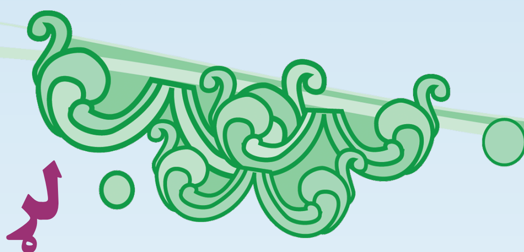
همي رازشه عزيز ودوستين وانندگان که وطني باندي روچئ پرارزشين پيه و سرمايه انت لوټين که رساکا مه شموشنت و په باز ادب و احترام گون علميين پٹ و پولي شه عزيزين معلماني سبخا په جواني کٹ بزورنت ووتي عزتمندين معلمئ زانگ و علمئ اوشگ چين بنت.

گڈسرا شه وطنئ هيل ديوکين کارزانتان، تعليم ورودينگي دانندگان و تعليمين نصابئ فنيين بهرئ همکاران که په ای درسيين کتابئ بريبرکرتنا شپ و روچ کوشست کرتگش قدر کرته وشه مزنين خالقئ دربارا په آوان به ای پاک وانسان جوڑ کنوکين راها سوب وکاميابيه لوټين.

به يک معياري و ديماشتگين معارفي نظامی دسترسي و آبات و ديماشتگين افغانستاني رسگئ اوميتا که سرپد، آزات و آسوده حالين شهروندانی واوند بيت.

دکتور محمد ميرويس بلخی

معارفئ وزير

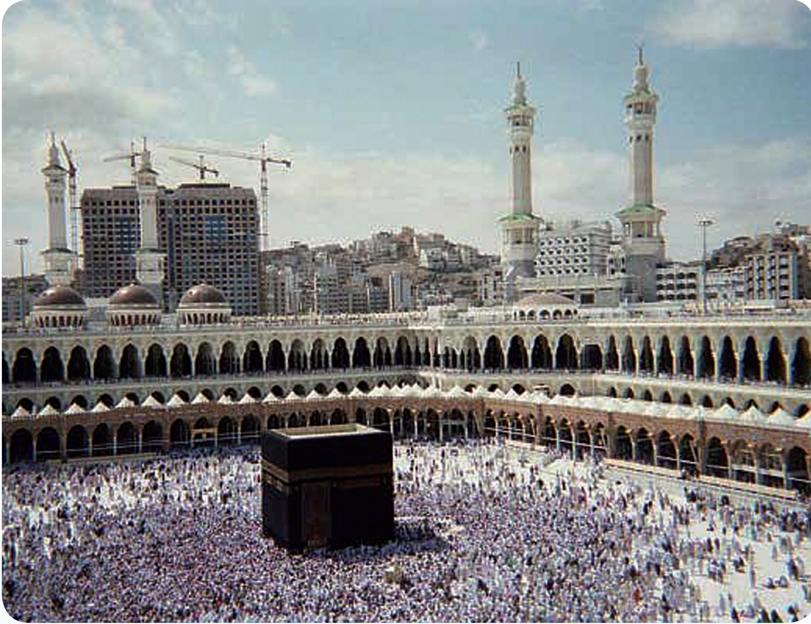

لړ

اشمار	سرگال	دیم

بسم الله الرحمن الرحيم

خداوند ﷻ

مخسد:

* واننداگ شه خداوند ﷻ واك و مزنیا گیشتر سي بنت.
* بزاننت که عبادت وبندگی تانکا خداوند ﷻ برازیت.
* شه آچیزان که خداوند ﷻ اماره امر کرته و شه آ چیزان که منع کرته سي بنت.

جست:

۱- کئ اماره ساه وجان داتگیت؟

۲- به کي واك و کدرتا جهان و آیي هستي ودي بوتگیت؟

۳- عبادت وبندگي په کیه برازیت؟

٤ – بندگ باید شه کئ مدت بلوټیت؟

خداوندﷻ آ یکین مزنین واک انت که اي جهاناگون مچین هستيئ پیدا کرتگیت، ڈگار، ماه، روچ و آسمان به آیي واک و کدرتا ودي بوته، آ مچین جهان و هستيئ واوندانت، هرچیا زانت و شه هرچیا سي داریت.

خداوندﷻ انسانا ساه وجان، پکرو هوش دات و آیرا شه مچان گیشتر و برز ترین جاگهئ واوندکرت و وتي پیغمبرحضرت محمدﷺ و قرآن مجیدا په آیی راهشونیا دیم داتگیت. آ باز مهربان، مچین سکیاني آسان کنوك و مچیناني خوت و روزي دیوك انت انسان به هرچونین جاگه و مقام وجاور وحالتي که انت په خداوندﷻ کمك و مدتا اړانت.

خداوندﷻ اماره په نیکین کرداران چو: سدك وراستي، پرهیزگاري، داد و دهش، صبر، بي کبري، دلسوچي ورحم، مدت و دستگیري کرتنا امر کرته و شه گندگین کرداران چو: پسلاي هبرداتن (غیبت)، دزي، غُمار، کلپي و دروگ، موك و ملام، زورانسري و ظلم، کبر و غرور و دگه ویلین کرداران منع کرتگیت.

اما باید په خداوندﷻ رضا،آ چیزاناکه امر کرته و به آوان امئ خیرانت تسر برسینن و به آوان خو بگرن. شه آ چیزان که اماره منع کرته و په امئ تاوانا انت دوري بکنن ووتر ا بساتن.

عبادت وبندگي تانکا خداوندﷻ برازیت که مچاني واک و اختیارئ واوند انت. اما تانکا خداوندﷻ پرستن و به آیي پناه برن.

معلمئ تچ وتاگ:

* دیما شه سبخئ بنا کرتنا شه واننداگان سکین دیوکین جستانا که به سبخئ برزگا لکتگ بوتگنت سوجه کنت.

* سبخا په برزین تواري وانیت، نوکین گالاني مانا به تختئ دیما لکیت.

* شه دو وانندگا لوټیت که سبخا په رون په برزین تواري بوانن‍ت.

* په وانندگاني اوشکتنا لهتین جمله گشیت.

* گشتگین جملهانی باروا لهتین جسته کنت.

* لوټیت که سئ وانندگ په رون چیزیکه دیما شه جستان اوشکته شه بر بگشنت.

واندگاني تچ وتاگ:

• وتي كتاباني ديما چارنت، معلمئ توارا كه سبخا وانيت كوشكننت، نوكين گالانا گون مانايش شه تختئ ديما به وتي كتابچهان زورنت.

• دو واندگ په رون سبخا په برزين تواري وانيت.

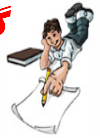
• چيزيكه معلم په آوان گشيت كوشكننت وبه وتي ياتا سا تنت.

• جستاني پسواگشنت.

• سئ واندگ په رون چيزيكه ديما شه جستان اوشكته يكواردگه شه بر په برزين توارى گشنت.

شه وت كرتن:

عزتمندين معلم په سبخئ شه وت كرتنا كه بارين واندگ جوان هيل زرتگنت اگه نه شه آوان لهتين جسته كنت، پسوانا كوشكنت، سوگه وراهشونيه كنت.

گسويين كار:

اي سبخا شه كتابئ ديما به وتي كتابچهان بلكت و شه بر بكنت.

نعت

عرض کنت تهی گلام واجه محمد مصطفی
به بیت پر تو صلوات و سلام واجه محمد مصطفی
تهی ذات سید البشر توی صاحبی حُسن و جمال
توی واوند دا دوکرم واجه محمد مصطفی
تهی خُلق عظیمئ گواهیا در شان کنت قران
توی تاج دار عرب و عجم واجه محمد مصطفی
عجب سهرا کنت تهی شرف و ثنا قصه معراج
توی رونق درین کلام واجه محمد مصطفی
توی محفل جان و سپاهم تو میر کاروان
اچ تو قایم انت شرف بزم واجه محمد مصطفی
توی رشد و هدایت چراگ هم توی اصل دین
چه ته روشن انت نام اسلام واجه محمد مصطفی
زبان عاجز منتگ چه تهی صفت و ثنا یا نبی
خداوند کر تگ اعلی تهی مقام واجه محمد مصطفی
عاصی و گناه گا رین اُمتی پشت و پناهئ تو
داریئ پر آیان فکر و غم واجه محمد مصطفی
بخت اون بلند ین به بیت جزماً زیارت اشکی قابل
به بیت اگه پمن نظر کرم تهی واجه محمد مصطفی
محشرئ میدانا هیچ پیما غمناك نه بیت قادر
به کپ انت پمن تهی چم واجه محمد مصطفی

"مولانا خیر محمد ندوی قادر"

مخسد:

* وانندگ سبخا بوانَنت و بلکنت.
* نعت شریفئ مانا بزاننت.
* نعتا په جذبگ و برزین تواري بوانَنت.

معلمئ تچ وتاگ:

* په وانندگانی پکرئ نزآورتنا، دیما شه سبخئ بنا کرتنا شه وانندگان هما جستانا سوج بکنت که به اي سبخئ برزگا نمشته انت.
* سبخا په برزین تواري بوانیت.
* سبخئ نوکین گا لا ناگون مانایش به تختئ دیما نمشته بکنت.
* په وانندگاني اشکتنا مطلبي بگشیت.
*گشتگین مطلبئ باروا شه آوان جست بکنت.
* شه سئ وانندگا بلوتیت چیزیکه دیما شه جستان اوشکتگنت شه بر په برزین تواري بگشنت.

وانندگاني تچ وتاگ:

+ دو وانندگ په رون سبخا په برزین تواري بوانیت.
+ وانندگ سئ بار بنت و په حضرت محمد ﷺ شان و مزنیئ باروا هبر بدینت.
+ شه هرباري یک وانندگي چیزیکه به وتي بارا اوشکته و زانت په برزین تواري بگشیت.
+ سئ وانندگ په رون اي سبخئ یک یک بارا په برزین تواري بوانیت.
+ سبخئ نوکین گالاناگون مانایش شه تختئ دیما به وتي کتابچهان بزورنت.
+ هما جملهانا که معلم صاحب په وانندگاني اوشکتنا گشیت په شري بشکننت.
+ اوشکتگین جملهانی باروا جستاني پسوا بگشنت.
+ سئ وانندگ هما مطلبا که دیما شه جستان اوشکته شه بر په رون په برزین تواري بگشنت

شه وت کرتن:

عزتمندین معلم په ایشي که مالوم بکنت که وانندگ سبخا په شري هیل زرتگنت اگه نه شه آوان جست بکنت.

- شه شما کئ نعتي شه بره زانت؟
- کئ حضرت محمد ﷺ شان و مزنیئ باروا هبرداتگه کنت؟

همي راز په وانندگاني لکتنئ مهارتئ برزبرتنا لهتین جمله په آوان بگشیت.

گسوبین کار:
اي سبخا به وتي کتابچهان نمشته و شه بر بکنت.

وطندوستی

مخسد:

- واننگ سبخا بواننت وبلکنت.
- شاعرئ وطن دوستيي مارگا به شئيرا بزاننت.
- گون شئیری گشگا خو بگرنت وای جذبها پرواک بکننت.

جست:

۱. شیر وردانکئ توپیر چی انت؟
۲. شه شما گجام یکین شئیری شه برداریت؟ بگشیت.
۳. بلوچیی زوانی چنت شاعرئ ناما زانت.

وطن وتي نندوکاني سرا باز حکك داريت که بايد انت مچين اي حکا په برزين چمي بگندنت و آيي هستي و نعمتاني کدرا بزاننت، گندن که وش گشين شايري به وشين شير ئ گون گالاني رد وبند کرتنا وطنا چون يات کنت و گشيت:

وطن تی هوای ندرون گون ای وشتبین بهارئ
دگه جا مثال گجا انت تی سبزگ و کشارئ
تی پلک و ریک درستین په ما سور و کیمیا انت
شه بهشتا قدر بازانت تی شورگین ڈگارئ
درئ سر ڈگار که سبز بیت مچین سالی چو بهارا
بلی آمزگ گجا انت که تی چلگ و لوارئ
تی بچی وڑ گجا انت ته بگش مان جهانا
هر گجا بروی سپت انت تی باترین مزارئ

گون یک اکلا بجسکیت تی دشمن ســــر تا پادا
مگندیت که پتریت کونجی آگه بشـــــکنیت تواریٔ
وطن امیٔ ننگ و نام انت بی ننگی پما شگام انت
قســـم انت به آپ و نانـــیٔ کـــه بســـاتن میاریٔ
وطنیٔ خدمت وساتن په مچان ضلور و پرض انت
گجام جاهلنت که بیاریت ادا پرک براس و گهاری
وطن امیٔ مکهین مات می ســـرا هکی باز انت
آگـــه بـــنـــت ادا بـــرو پن گون مـــلاڑا گبـــاریٔ
نه انت ای گناهی "لعلزاد" که بگشی وطن انت مکه
بکنین هـــزار ســـجده من په پا کیـــن ســـرڈگاری

غلام محمد« لعلزاد»

به اي شيرا شايروتي ديمحوني و فداكاريا، په وطنا روش كرته، آيرا مزن شان زانت، آيي پُلك وريك وشورگ و خرابهانا چو سور وطلا زانت و توصيفه كنت كه انچين موسم وهواي به دگه جاگهئ نه انت. وتي وطني بچانا شير و مزارئ وڑا زانت كه په مڑانگي وباتري وتي لوگ و وطنا ساتگنت، وطنا وتي ننگ ونام و آيي ساتنا وتي فخرو بالگ زانت. په آيي ميارئ ساتنا سوگنده وارت ووطنئ ساتن وخذمت كرتنا مچاني وظيفه زانت كه وطنئ ساتن مچاني كار انت.

معلمئ تچ وتاگ:

* په واندگاني پكرئ نزآورتنا به صنفا ديما شه سبخا شه آوان هما جستانا سوج بكنت كه به سبخئ برزگا نمشته بوتگنت.
* سبخا(وطنئ شيرا) په برزين تواري بوانيت.
* سبخئ نوكين گالانا گون مانايش به تختئ ديما نمشته بكنت.
* په واندگاني اشكتنا په آوان مطلبي بگشيت.
* اوشكتگين مطلبئ باروا شه آوان جست بكنت.
* شه سئ واندگا بلوتيت چيزيكه ديما شه جستان اوشكتگنت په رون شه بربگشنت.

واندگاني تچ وتاگ:

+ دو واندگ په رون سبخا په برزین تواري بوانیت.
+ واندگ سئ بار بنت و گون وت کراري اي شیرا بوانت.
+ شه هرباري یک واندگي چیزیکه په اي شیرئ باروا زانته په دگران بگشیت.
+ سئ واندگ په رون اي شیرئ یک یک بارا په برزین تواري بوانیت.
+ هما مطلبا که معلم صاحب په آوان گشیت په شري بشکننت.
+ اوشکتگین مطلبئ باروا جستانا پسو بدینت.
+ سئ واندگ چیزیکه دیما شه جستان اوشکتگنت په رون شه بر په برزین تواري بگشنت.

شه وت کرتن:

عزتمندین معلم په ایشي که مالوم بکنت که بارین واندگ سبخا په شري هیل زرتگنت اگه نه شه آوان جست بکنت.

- کئ اي شیرا شه کتابئ دیما وانیت؟
- به اي شیرا شاعرئ دوستي ومهر گون چیا روشه بیت؟

په واندگاني لکتنئ مهارتئ پرواک بوتنا په آوان لهتین جمله گشتگ بیت.

گسوپین کار:

اي شیرا به وتي کتابچهان نمشته و شه بربکنت.

کابل

مخسد:

- وانندگ بوانںت وبلکنت.
- کابلی شاریٔ باروا بزاننت.
- شه کابلی شاری گوستگین را جدپترا سی بنت.

جست:

۱. امیٔ وطنیٔ بنجاه گجام شارانت؟
۲. شه کدی پا کابلی شار افغانستانی بنجاه انت؟
۳. شه شما کیٔ کابلی شا را دیسته؟
٤. کیٔ کابلی شاریٔ باروا هبرداتگه کنت؟

کابل امئ عزیزین وطن، افغانستانئ بنجاه انت. شیر دروازه و آسمایی کوهانی ایشک و آشکا کپتگیت. کابلی رود شه تهی گوزیت، کابل کهنین شهری انت که کابول، کاپول، کاوول، کاول، کابورا و کارورای ناما هم یات بوتگیت، کابل سوداگریی چار راهی سرا کپتگیت.

کابل شاهان شیر دروازه و آسمایی کوهانی سرا برزین پسیل جتنت، تا که آشکی دشمنئ دیما بگرنت و آ به ای شهرئ سرا واک ودی مه کنت. هجریی ۸۱ سالا مسلمان کابلی سرا هلگر کرتنت و ایشا گپتنت.

کابلی شار بازین سکی و سهوری و هلگرانی گواه انت، رندا شه تیموریان، بابروا کاگپت و درگتی که هندوستانا گپت، بنجاهاشه کابل به آگره برت. آ به کابلي شارا یک مزنین باگي جوړکرتت که مزن نام وتوارین باگي انت. وختیکه به هندوستان زندگیه کرت سوگه کرتت که وهدئ که مُرت آیرا به همي باگئ تها به حاکا بلنت. دگه بر یبرگون آیی سوگها، رنداشه مرکئ، آیی میتا کابل آورته و به همي باگي تها به حاکا اشتنت.

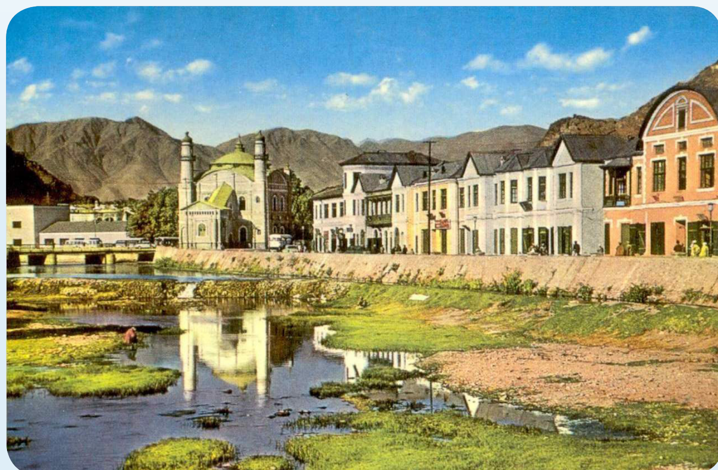
احمد شاه دُرانی درگتی که افغانستانی واکدار بوت، لوټت که وتی حکومتا، کابل بیاریت، پمیشا حکم کرت که بُرزین پسیلی شهرئ تها بنائننت. هما کاراکرتنت که ای دیوال ٤ ماهی تها الاس بوت. آیی زاگ تیمور شاه هجريي ۱۱۹۵ سالا، کابلاوتی سرکاریین بنجاه درگیت. تیمورشاهي گور به کابلي شارئ تها به آ وهدئ عمومیین باگي کنکا انت. همي راز امیرعبدالرحمن خان هم به وتي واکداريي وهدا به کابل آت. رندا شه آیي هم اي مزن نام

وتوارين شاروطني بنجاهئ وړا منت. کابلی شار شه بازغدیما ته انون افغانستانئ جتا جتاین کئوم و تمنانا وتیبا داشتگیت که یکی شه آوان بلوچ انت.

بلوچ به بی بی مهرویی وکیلی کلات، وزیر آباد و پغمان زندگیه کننت و وتی زوانا چټ زیان کرتگنت.

کابل جوانین آپ و هوای داریت، بهاری پُل و پُلستان انت، لوارا ملایم و زمستاني سرد انت، ایدنا برپ بازگواریت.

گله، جو، جواري، پیماز، کچالو شه کابلي کشار گریي پیداواران و همي رازسیب، زردالو، آلوبالو، شفتالو، ناك و بهي شه آيي باگداریي حاصلان انت. به دیمئ وهدان، بازین باگي، به کابل ات که شه آوان مزنین نیوگي دستا کات. همي راز کشار گریئ ډگار باز اتنت، مگه گون وهده ووختئ گوزگا، هرچنکس که کابلی شار مزن بوت، کشار گریي ډگار و باگ و سرسبزین جاگه وهند کم بوتنت، به جاگیش نوکین آباتي، گس و ماړي جوړ بوت. انون به کابلي شارئ تها، آنکس کشار گري و باگداري نه انت. کابلی شارئ نفوسئ گیشترکي به شارا زندگیه کننت و به سود اگري، صنعت، کارگري، ماموریت، و رازرازئ دگه کاسبیان دست گټ انت، همي راز به کابلي ولایتي ولسوالیان بازین مردمي زندگیه کننت که گیشترکیش به کشارگري و باگداریي کاران مشکول انت.

بالاحصار، و شیردروازه یي کوهئ سرئ پسیل، دارالاماني ماړي، باغ بالایي هوتل، چهلستوني منار، بگرام و پغماني تاق ظفر شه تاریخیین مزن نام وتوارین جاگهان انت، همي راز پُل خشتي مزنین مسیت، شاه دوشمشیره(ع) مسیت و عیدگاهئ مسیت و دگه بازین مزنین مسیتي که حسابش

شه هشتصدا گوزیت تا انون به کابلي شارا جوړ بوتگنت. همي راز مناراستقلال، شهرآراي بُرجئ منار، نجاتئ منار و انونین ارگ شه تاریخیین جاگهان حسابه بنت.
کابلی موزیم دیستنی وړانت، به کابلی ملیین آرشیفا کهنین کتاب که نکش و نگارانت و گون دستا نمشته بوتگنت، ساتتگه بنت. به ای شهری کئر و گوئرا کارجاه بازانت.
افغانستانی مسترین پوهنتون چو کابلی پوهنتون، دُرایی پوهنتون، پُلی تخنیک، تعلیم و رودینگی پوهنتون و کشارگریئ پوهنتون که مُچین سرکاری انت، تچ و تاگه کننت و هزاران ورنا به آوان به علمئ زورگا گتې انت.گڈ یین و هدان غیردولتیین مکتب، کالج و پوهنتون هم جوړ بوتگنت.
شه ای شارا دیم په جالا، روکپتا، برزا و رودراتا پکتگین سړک کشتگ بوتگیت. که اي راه وسړک په موټړاني روگ و آیگ و سوداگري و دگه ضرورتئ ورئ چیزاني ُبرتن و آورتنا بازکټوک انت، همي راز شه کابلي شارا به آیي ایشك واشکئ ولسوالیان بازین راه و سړکي کشتگ بوته که په مردماني روگ و آیگا به شارا باز آساني ودي کرتگیت.
کابلی بین الملیین بالی پټ شه جهانی باز موشکولین بالئ پټان انت، روچی تها صدان بالئ گراب چست و ایره بیت. به کابل بازین سرکاریین دُرا جاه هست که پهنا دیش مروچی بازین غیردولتیین دُرواجاه هم کاره کننت که شه ولایتان نادُراین کس په علاجا به ادا کاینت.
به کابل بازین تلویزیون و رادیوی که گیشترش شخصی انت شینگ کاریا گتې انت، همی وړا موبایلی (تلیفونئ) چنتی شرکت ادا جوړ بوتگیت.
به کابل بازین بانکی که شخصی انت گون سرکاریین بانکان سکین چم هم چمی دارنت و سیالیه کننت.
کابلی رود که شه اي شارئ تها، شه روچ نشتنا دیمي روچ دراتا تچیت، بازکټوک انت که شه نغلو، ماهیپر، و سروبي بندان بازین برقي گپتگه بیت. چنتی سال دیما شه اي برقا بیدي کابلي شارئ روشنیا به پلچرخي، بگرامي و کابلي شارئ دگه جاگهان بازین صنعتیین کارجاهي به کارا کپت که اي کارجاه شه مړوجنگاني سببا سك تاوان دیستنت و شه کارا کپتنت.
بري گڈیین سالان گون پدوارگین آباتیئ کاراني بنا بوتنا کابلي شارئ آباتیي پهرا زبر دلگوش بوته و بازخرابه وډلتگین ماړي و بنگله شه سرجوړ بوتگنت و آباتیي کار انگته هم رادگ انت.

کابل افغانستانی ریدگی، اقتصادی و سیاسین بنجاه انت. جمهورین ریاست، مچین وزارت و پارلمان وعدلی بنجاهیین دپتر همی شارا انت. کابل نون پنچ ملیونئ ایشک و آشکا نندوک داریت.

معلمئ تچ وتاگ:

* په نوکین سبخئ تیاریئ گپتناشه واندگان هما جستانا سوج بکنت که به سبخئ برزگا نمشته بوتگنت.

* سبخا په برزین تواري بوانیت.

* سبخئ نوکین گالا ناگون ماناپش به تختئ دیما نمشته بکنت.

* په واندگاني گیشترین سرپدکرتنا چیزیکه وت گیشتر په کابلي شارئ کدرو روي باروا زانت په واندگان بگشیت.

واندگاني تچ وتاگ:

- دو واندگ په رون اي سبخا په برزین تواري بوانیت.
- واندگ سئ بار بنت و گون وت په کابلي شارئ باروا هبر بدینت.
- شه هرباري یک واندگی چیزیکه به وتي بارا اوشکته وزانت په برزین تواري په دگران بگشیت.
- شه هر باري یک واندگی سبخئ یک یک بارا په برزین تواري شه کتابئ دیما بوانیت.

شه وت کرتن:

عزتمندین معلم په ایشي که شه وت بکنت که بارین واندگ سبخا په شري هیل زرتگنت اگه نه شه آوان لهتین جست بکنت چو:

- کابل چونین آپ وهواي واوند انت؟
- کابلي موزیمئ باروا چیه زانت؟
- به کي واکداریي وهدا کابل افغانستانئ بنجاه بوت؟

همي راز په واندگاني لکتني مهارتئ پرواک کرتنا لهتین جمله په آوان گشتگ بیت.

پنت زُرتن
(نکل)

مخسد:

۱. واننگ بوانت وبلکنت.
۲. شه پنتئ آسرونتیجاسی بنت.
۳. شه پنتا به وتی زندگیا کتپ بگرنت.

جست:

۱- پنت چیاشنت؟
۲- کئ پنتی زانت؟
۳- پنتانی اوشکتن ووانتن په اما چه پایدگی داریت؟

شنت: به غدیمئ وختان پادشاهي ات که یک زاگ وسئ جنک داشت، آیي زاگ طوطي ساتتت، یکروچي شه روچان اي زاگ دگه هندو دیارئ روگئ پکرا بوت، دیما شه سرگرگا شه وتي هرگواري جتا جتا سوج کرت که په ته چي بیارین؟

مزنین گواري گشت: په من جوانین پچ و پوش بیار.

دگه گواري گشت: په من جوانین گتیي (توخي) بیار.

سومي گواري گشت: په من زر وسهورئ جوانین دست بند بیار.

اي زاگ وتي گواراني هبرا منت و وتي طوطیا سوج کرت که په ته چي بیارین؟

طوطي گشت: په خیري بروي وبیایي.

شهزادگ پدا شه طوطیا سوج کرت که په ته چیا بیارین؟

طوطي گشت:

به هرجاگهي که آزاتين طوطيانا ديستي مني سلام و کلوا په آوان برسين و بگش، مگه دوستيي داب همي راز انت که شما آزات زندگي بکنت و من ادا به خفسئ تها کيد بين؟ شهزادگ سره گيت، روت، روت و روت. جايکه لوټيته رسيت رندا شه لهتين وهدئ گوازينگا وتي گواراني پسندئ وړئ چيزانا زينت و سوني گسا رادگه بيت، به راهئ دراجيا به گياباني تها بازين طوطي گنديت، آيي جندئ طوطي به هوشيه کيت، وتي طوطيي کلو و سلاما په آوان رسينيت، گون پيگامئ اوشکتنا يکي شه طوطيان لرزيت و کپيت و انچو درشان کنت که مرتگيت. شهزادگ شه اي دپ ديگا خپه بيت و شيت ماستين اي کلوا مياورتينون، سوني وتي گسا کيت هميکه رسيت و تي گواراني سوغاتانا آوانا دنت. طوطي سوجه کنت، چون مني دوستانا ديستئ اگه نه، مني کلوا په آوان رسينتئ؟

شهزادگ پسو دنت و گشيت:

هان، من تي سلام و کلوا په آوان رسينتون، هميکه اوشکتنت يکي شه آوان لرزت و کپت و مُرت. طوطي که اي هبرا کوشکنت ايش هم لرزيت و کپيت، شهزادگ دلاٚ شيت که آيي طوطي مُرت، دگه آيرا شه خفسا دره کنت و آنگو ايره دنت، هما دما طوطي شه ډگارا کوستيت و گشيت:

من شه آ طوطيان که منا آزات بوتنئ چما هيل داتنت شکريه کنين، انون من آزات بوتون، گون شهزادگا خيرواه کنت و روت.

شهزادگ شه اي دپ ديگا حيران و هبکه مانيت و مچين نکلا په وتي پسا گشيت، پسيه گشيت:

طوطياني اي مهر و دوستي مزنين جوانين پنتي په ته انت.

معلمئ تچ وتاگ:

- په نوکين سبخئ تياريي گپتنا ديما شه سبخئ بنا بوتناهما جستانا شه آوان سوج بکنت که به سبخئ برزگا آتگنت.

- نوکین سبخا په برزین تواري بوانیت.
- اي سبخئ نوکین گالاناگون مانایش به تختئ دیما نمشته بکنت.
- په اي پنتئ باروا آواناگیشتر پوه وسرید بکنت.
- کسانین مطلبي په واننداگاني اوشکتنا بگشیت.
- اوشکتگین مطلبئ باروا شه وانندگان لهتین جست بکنت.
- شه سئ وانندگان بلوټیت چیزیکه دیما شه جستان اوشکتگنت شه بر په رون په برزین تواري بگشنت.

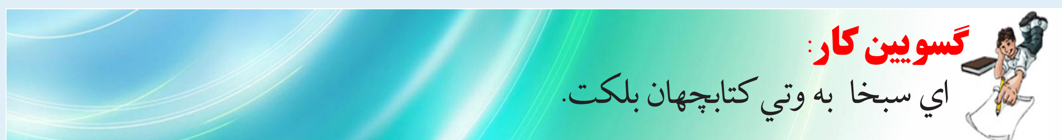
وانندگاني تچ وتاگ:

- دو وانندگ په رون اي سبخا په برزین تواري بوانیت.
- وانندگ سئ باربنت وگون وت په اي پنتئ باروا هبر بدینت.
- شه هرباري یک وانندگي چیزیکه گون وتي همراکان په اي پنتئ باروا هیل زرته وزانت په دگران بگشیت.
- شه هرباري یک وانندگی په رون سبخا شه کتابئ دیما په برزین تواري بوانیت.
- وانندگ هما مطلبا که معلم صاحب په آوان گشیت په جواني بشکننت.
- اوشکتگین مطلبئ باروا جستانا پسو بدینت.
- سئ وانندگ هما مطلبا که دیماشه جستان اوشکتگنت شه بر په برزین تواري بگشنت

شه وت کرتن:

عزتمندین معلم په ایشي که په وت مالوم بکنت که بارین وانندگ سبخا په شري هیل زرتگنت اگه نه شه آوان لهتین جست بکنت.

په ایشي که وانندگاني لکتنئ مهارت هم پرواک بیت، یک کسانین مطلبي په لکتنا بگشیت.

سوج کرتنئ ضمیر

مخسد:

۱. وانندگ سبخا بوانںت وبلکنت.
۲. سوج کرتنئ ضمیرا درست کننت.
۳. به جملان سوجیین ضمیرئ کار مرز کرتنا بزاننت.

جست:

۱. سوجیین ضمیر چی انت؟
۲. هورین ضمیر گجام انت؟

سوج کرتنی ضمیر په یک چیزی مالوماتی گرگ و زانگا کار مزره بیت چو: کئ، چی، گجا، کي، چنت، کدي، گجانگو، گجا و ای حالتانی واوندانت.

مفرد

گشوکین حالت	کئ	چی	گجام
مضاف الیه	کي	چی	گجامي
مفعول دومی	کی،کیارا	چیا، چیارا	گجامیا، گجا مرا
مفعولین حالت	کئ، کئ را	چی چیا	گجا میبا

جمع

فاعلین حالت	.		.
مضاف الیه	کیان	چیانا	گجامان
مفعولی دومی	.	چیانا	گجا مانا
مفعولی حالت	.	گجا مان	گجا میانا
کنوک	.	.	

همی وڑا جمعی نشان دیگا (کئ و کئ)، (گجام و گجام) و(گجا و گجا) هم گشتگه بیت و ایش وت نشان دنت که مخسد شه یکی گیشتر انت چو:

کئ ترا جتگ؟

گجام مرد یا مرد ما ترا جتگ؟

ای کي لوگ انت؟

ای لوگ کي انت؟

کئ و کئ ترا جتگ؟

آگس کي و کي انت؟

کئ و کئ جنگ کرتگیت؟

گجام و گجام شو تگنت؟

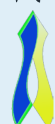
گجا میا ترا دیستگ؟

چنت مردم ترا دیستگ؟

چی و چی شه ته برتگنت؟

گجا نگو و گجا نگو شتگنت؟

هورین(مشترکین) ضمیر

هورین ضمیر هما انت که په گشوك، اشکنوك و غایبا یک وړا کیت، چو:

وت،وتی_ من وتی کتابا آورتون، ته وتی کتابا آورتی، آوتی کتابا آورت. به هورین ضمیرا هم گشوکین حالت، اشکنوکین حالت و اضافیین حالت انت.

گشوکین حالت:

ته که وت وتی بختا سیاه کنی، شه دگری گلگ مکن.

اشکنوکین حالت:

وترا گون سیالان سیالی کرت.

اضافیین حالت:

اگه وتی دلاکینگ مدارئ هر کس ترا شره گشیت.

معلمئ تچ وتاگ:

- په نوکین سبخئ تیاریي گپتنا دیما شه سبخا شه آوان هما جستانا سوج بکنت که به سبخئ برزگا نمشته بوتگنت.

- سبخا په برزین تواري بوانیت.

- سبخئ نوکین گا لانا به تختئ دیما سیایگ بکنت.

- په وانندگاني سرید کرتنا اي باروا په آوان گیشتر مالومات بدنت.

وانندگاني تچ وتاگ:

- د و وانندگ په رون نوکین سبخا په برزین تواري بوانیت.

- وانندگ سئ بار بنت و گون وت په سوج کرتنئ ضمیرئ باروا هبر بدینت.

- شه هرباري یک وانندگي چیزیکه به وتي بارا په سوج کرتنئ ضمیرئ باروا اوشکته وزانت په برزین تواري بگشیت.

- سئ وانندگ شه سئ بارا په رون هرگجامي اي سبخئ یک یک بارا شه کتابئ دیما په برزین

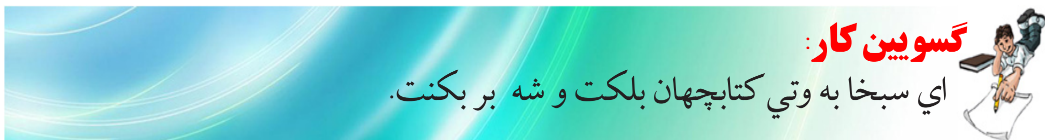

تواري بوانيت.

شه وت کرتن:

عزتمندين معلم په ايشي که شه وت بکنت که واندگ سبخا په شري هيل زرتگنت اگه نه شه آوان سوج بکنت.

به ضميرا گشوکين حالت گجام انت؟

گسويين کار:

اي سبخا به وتي کتابچهان بلکت و شه بر بکنت.

جوڑکُرتگین ماه

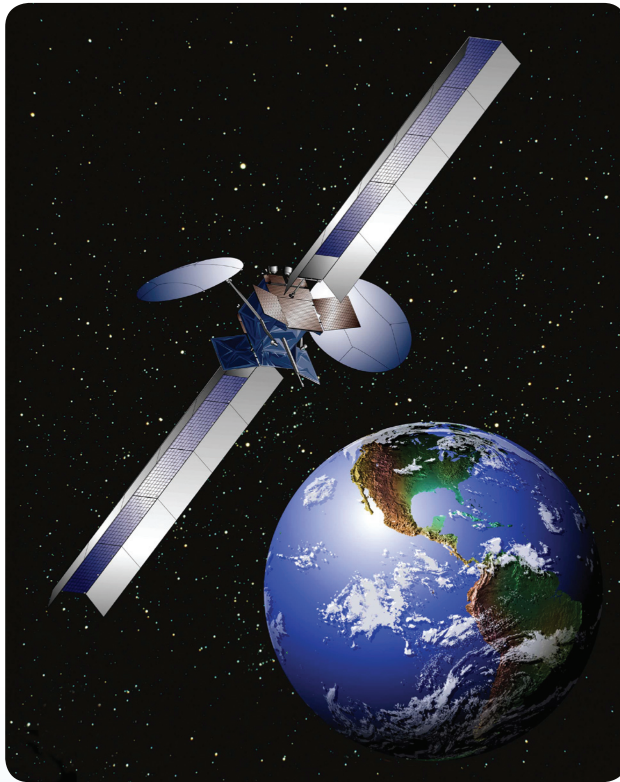
مخسد:

- واننددگ بوانت وبلکنت.
- جوڑکرتگین ماها درست کننت.
- شه جوڑکرتگین ماهئ تچ و تاگان سی بنت.

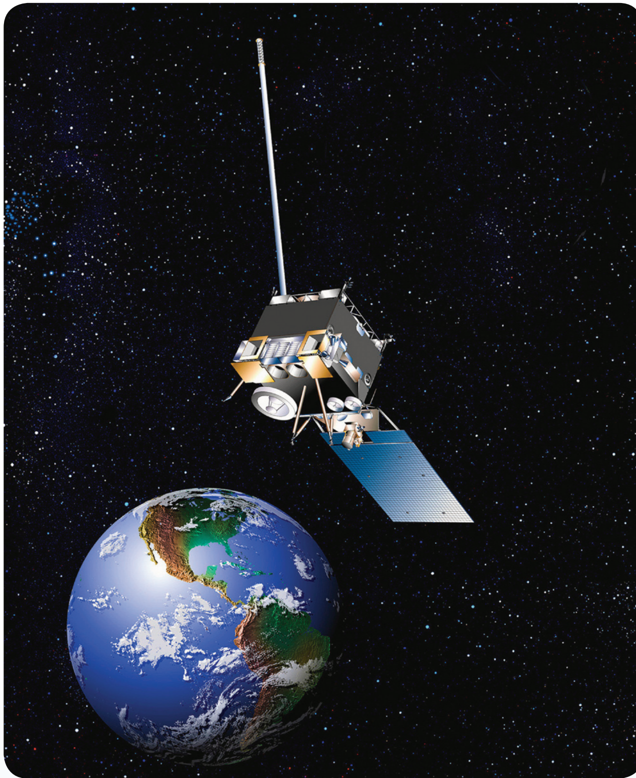
جست:

١. جوڑکرتگین ماه چیا شنت؟
٢. گجام مُلکٔ جوڑکرتگین ماه دارنت؟
٣. شه جوڑکرتگین ماهان چی کٹ گپتگه بیت؟
٤. گجام وهدا ماهانی جوڑکنگئ هبر بال ات؟

جوڑکرتگین ماه یا ماهُک چشین دستگاهی که بُنیادم آیراجوڑ کرته و بُرزگا دیمی داتگ که ڈگار یا استا رانی ایشک و آشکا بچکریت (چار بکنت).
جوڑ کرتگین ماهی پکر و خیال سرا به میلادیئ ۱۸۶۹ سالا به آسمانکی تها لیکتگ بوت و ۱۹٤٥ء سالا گشتگ بوت که ماهی یا ماهُکی جوڑه بیت که ڈگاری بُرزگ یا ایشک و آشکا چکریت.
اولین جوڑکُرتگین ماه یا ماهُک، سپوتنیک نام داشت که ۱۹٥۷ء سالئ اکتوبرئ ٤ شه آوختئ شورویٔ اتحادئ نیمگا بُرزگا دیم داتگ بوت و دگه سالینا یانی رنداشه سپوتنیکی دیم دیگا امریکا هم اي کارا کرت ووتی ماهُکا ایدگه سال یانی ۱۹٥۸ء سالئ جولایٔ۳۱ ڈگاری بُرزگا دیم دات.
رنداشه ای دو کینان کرارکرار دگه ملک که نون او شما رش به هشتا رسیت ماهُک جوڑ کرتنت و دورشه ڈگارا دیم داتنت که آملک ایشنت:
فرانسه، جاپان، چین، بریتانیا، هند، اسرائیل، اوکراین و ایران.
شه ماهُکان په گپ و هبرکنگ، ڈگاری کانانی و دی کنگ و چمگانی گندو چار، پوجیین مخسدانی تسر رسینگ و چگو لیین کاران کته گرنت.
بری گُڈیین وهدان، ماهک په علمیین کارانی پٹ وپول کنگا کار مرزه بنت. چوکه ای دستگاه ڈگارئ برزگا و دور شه آیی چاره کنت و علمیین آکاری که ڈگارئ دیما آزمایگی سک انت همودا سریش کاربیت.
ماهک چنت وڑی انت که هر گجا می په یک مخسدی جوڑ بوتگنت و آ ایش انت:

۱_ یک وڑی جوڑ کرتگین ماه یا ماهک انت که په دگرانی ماهکانی گارکنگا کا رمرزه بنت و ایشا کشوکین ماه هم گشنت که شه ای وڑی ماهکان تانکا امریکا و روسیه دارنت.

۲ـ یک وڑی جوڑکرتگین ماه یا ماهک انت که گون آوان استار و کهکشانانی باروا پٹ و پوله بیت.

۳ـ زندگانیی ماهُک، شه ایشی زندگین ارگانیسمی سرا آزمایشت بیت.

٤_ گپ و گالی جوڑکرتگین ماه.

٥_ میناتوریین جوڑکرتگین ماه. ایش کسانو کین ماهُک انت که تولش هم کم انت که ۲۰۰-۵۰۰ کیلوگرام بنت.

میکروین ماه انت که تولش کمتر شه ۲۰۰ کیلوا انت و دگه ڈولی که نانو نام داریت کمتر شه ۱۰ کیلوا تولی انت.

٦_ رهشونی جوڑکرتگین ماه یا ماهک، گون ای ماهُکا ڈگاری دیمئ موبایل وتی هندا زاننت که گجا انت.

۷_ ودی کنوکین جوڑکرتگین ماه یا ماهُک که په پوجیین کاران وچوگو لیبا کار مرز دارنت.

۸_ ڈگارزانیتی ماهُک، ای ماهُک په هوای حالت، نکشه کشی و کان وچمگانی ودی کنگا، کار مرز دارنت.ودگه ای وڑی بازین ماهُکی دگه.

ماهُکانی چکری برزی بر یبرگون ایشی انت که په چه مکسدی کار مرزه بیت، آماهُکی که په هوای حالت، چوگولی و دگه...مخسدان کاره دینت به جالگا، یانی ۲۰ ۳تا ۸۰۰ کیلومتر برزتر شه ڈگاری دیما انت و چارورگش گون ڈگارا یک وڑا انت. یانی شه روچ کپتا سونی روچ در آتا

هر دوکین چاره کننت مگه شه ڈگارا باز ترنده سُرنت که ترندییش به ۲۷۳۵۹ کیلومتر ساعتا رسیت ویک و نیم ساعتی تها یک وار به ڈگاریٔ ایشک وآشکا چاره کننت.
کوتی شه ای ماهُکان شه برزا، جالایی به ڈگاری دیمیٔ نیامیٔ کشکیٔ سرا چاره کننت.لهتین شه ماهُکان اشتوک انت، که ڈگاری دیمیٔ نیامیٔ کشکیٔ سرا ۳۳۷۰۰ کیلومتر دورتر اشتاتگنت، که په گپ وگال و تلویزیونی شینگ کنگی پروگراماں، کارمرزی دارنت.
ای گڈییں وهداں شه یک وڑی ماهُکان په گندو چارا(توریزما) کٹ گپتگه بیت، چو که تا انون لهتین سیٹ وزردار، په چنت روچیٔ چکریٔ گوازینگا اودنا یانی برزگاشتگنت ورنداشه چنت وهدا پدا ڈگا را برگشتگنت.
دگه ڈولی ماهُک انت که باز دورشه ڈگارا رونت و دگه ماه و استارانی سرا ننندنت یا که کمی دور ترا ایشک و آشکش چاره ورنت،علمیین کارانا تسره رسیننت و شه آسرو نتیجهی اما را سهیه کننت.
شه ای وڑی ماهُکان چنتی سال انت که امریکا و روسیه به ماهیٔ دیما کٹه گرنت، ای ماهُک اودنا کُرم سندنت، نیمونگ زورنت و پدا ڈگارا کارنت یا که بُنیادما ماهی تها برنت و آ اودنا خاصین آزمایشت تسره رسیننت و پدا ڈگارا کاینت که ای کارا امریکا کرتگیت.
بری گڈییں و هداں، هندی ماهُکی که نامی"چاندریانا" ات و ماهی سراپٹ و پوله کرت،رپوٹ دات که او دنا یخکی چمگی انت. ماهی رنداشه آیی"ناسا" یانی آمریکا یٔ پٹ و پول کنگی اداره جار کرت که:
اما فوٹو و نواری شه ماهی یک نیمگی دستادارن که شه آیی دیما مالومه بیت که اودنا یخک بیخی باز انت.
اگه ماهی تها اکسیجنی هبرا یکسونگ کرتنت، بنیادم او دنا په وت پٹ وپول کنگی هڈه یی جوڑه کننت و شه اودنا په دگه استارانی گند و چارا کٹ گرنت.
معلمیٔ تچ وتاگ:
* په سبخیٔ تیاریٔ گپتنا دیما شه سبخیٔ بنا بوتنا شه آوان هما جستانا سوج بکنت که به سبخیٔ برزگا نمشته بوتگنت.

* سبخا په برزین تواري بوانیت.
* سبخئ نوکین گالاناگون مانایش به تختئ دیما نمشته بکنت.
* په واانندگاني سرید کرتنا په جوړکرتگین ماهئ باروا په آوان مالومات بدنت.

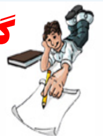
واانندگاني تچ وتاگ:

- دو وانندگ په رون اي سبخا په برزین تواري بوانیت.
- وانندگ سئ بار بنت و گون وت په جوړکرتگین ماهُوکئ باروا هبر بدینت.
- شه هرباري یک وانندگي چیزیکه به وتي بارا په ماهُوکی باروا اوشکته وزانت په برزین تواري بگشیت.
- سئ وانندگ په رون اي سبخئ یک یک بارا په برزین تواري بوانیت.

شه وت کرتن:

- په سبخئ شه وت کرتنا شه وانندگان جست بکنت.
- کئ جوړکرتکین ماهوکئ باروا هبر داتگه کنت؟
- ډگارئ دیمئ موبایل گون گجام ماهُوکان وتي هندا زاننت؟

په وانندگاني لکتنئ مهارتئ پرواک کرتنا په آوان لهتین جمله بگشیت.

گسوپین کار:

ماهُکاني کټ گرگئ باروا نمشتانکي بلکت.

پدی (پسوند)

مخسد:

- وانندگ سبخا بواننت وبلکنت.
- پدی یا پسوندا درست کننت.
- هما حرفا نا بزاننت که پدی یا پسوندی وڑا به گالانی پدا کاینت.

جست:

۱. پدي یا پسوند چیا گشنت؟
۲. چنت گال بگشت که "گ" پدی یا پسوند بدارنت؟
۳. چنت مردین زاگئ ناما بگشت که "داد" پدی یا پسوند بدارنت؟

پدی یا پسُوند، وندءِ راگشنت که گالی پدا کیت، چو:

۱. "ار":گشتار، کردار، مُردار.
۲. "گ" :ورگ، وسپگ، روگ، کنگ.
۳. "ن" : رون، کپن، کوشتن.
٤. "نا" : پسانا، گوکانا، ماهانا، جاهانا، کلمانا، مُرگانا.
٥. "دان" : سُرمگدان، کئوشدان.
٦. "ستان" : افغانستان، هندوستان، ترکمنستان.
٧. "اُک" : دوستک، براسُک، مُرگک.
٨. "ک" : مردک، جنک، بچک،جنک.
٩. "ی" : گنوکی، روگی، رهسری، کوہکی، پدگی، بجندءِی، پنچمی، ورگی.

۱۰. "وک": وروک، بروک، کشوک، مروک.

۱۱. "تون": گنجاتون، شمساتون، روزاتون.

۱۲. "بخش": کریم بخش، شاه بخش، لعل بخش.

۱۳. "داد": شهداد، کریمداد، جانداد.

۱٤. "بی بی": شاه بی بی، ماه بی بی، جان بی بی، ناز بی بی.

۱۵. "پری": گلپری، مهپری، نازپری، شاپری.

معلمئ تچ وتاگ:

* په وانندگاني پکرئ نزآورتنا به صنفا، دیما شه سبخئ بنا کرتنا شه آوان هما سکین دیوکین جستانا سوج بکنت که به سبخئ برزگا نمشته بوتگنت.

* سبخا په برزین تواري بوانیت.

* سبخئ نوکین گالاناگون مانایش به تختئ دیما نمشته بکنت.

* په وانندگاني اوشکتناکسانین مطلبي بگشیت.

* اوشکتگین مطلبئ باروا شه وانندگان سوج بکنت.

* شه سئ وانندگان بلوٹیت، چیزیکه دیما شه جستان اوشکتگنت، په رون شه بر په برزین تواري بگشنت.

وانندگاني تچ وتاگ:

+ دو واننندگ په رون سبخا په برزین تواري بوانیت.

+ واننندگ سئ بارینت و گون وت په اي سبخئ باروا هبر بدینت.

+ شه هرباري یک وانندگي چیزیکه به وتي بارا اوشکته وزانت په وتي همراکان بگشیت.

+ سئ واننندگ سبخئ یک یک بارا په رون په برزین تواري شه کتابئ دیما بوانیت.

+ هما مطلبا که معلم صاحب په آوان گشیت په شري بشکننت.

+ اوشکتگین مطلبئ باروا جستاني جوابا بگشنت.

+ سئ واننندگ چیزیکه دیما شه جستان اشکته په رون شه بر په برزین تواري بگشیت.

شه وت کرتن:

عزتمندین معلم په ایشي که شه وت بکنت که بارین واننده پراستي سبخا په شري هیل زرتگنت اگه نه شه آوان جست بکنت.

- پدي یا پسوندا کئ گشتگه کنت؟
- سئ واننده په رون یک یک ناماگون پسوندئ بگشیت؟
- په وانندگاني لکتنئ مهارتئ پرواک کرتنا په آوان لهتین جمله بگشیت.

گسوپین کار:

اي سبخا به وتي کتابچهان نمشته و شه بر بکنت.

ماسئ وش ساتن

مخسد:

- وانندگ سبخا بوانِنت وبلکنت.
- ماسئ شان و کدرا بزاننت.
- شه ماسئ عزتدار یاسی بنت.
- په ماسئ خذمتا سرین بستگ و چاڑ که اوشتاتگ بنت.

جست:

۱. کئ ماسئ کدرئ باروا هبرداتگه کنت؟
۲. ماس پرچی امئ سرا باز حکك داریت؟
۳. ماسئ کدرئ باروا چی اوشکتگت؟

به بنیادمئ زندگیا ماس برزین جاگه و مقامي واوند انت، همیکه ماسئ نام گپتگه بیت دگه آیي بازین حکاني ادا کرتن و پراستي و شه دلیین خذمت کنگئ ذمه واري که هر بچي سرا انت به هوشا کیت. هان: ماس آکس انت که په وتي بچاني ساتن، رودینتن و مزن کر تنا شپ و روچا یکي کرته و دلسندین زحمت و سکیانا به گرمي و سردیا منیته، ماسا هرورڑئ خذمت کرتن و ستاکرزیت ، هرچنکس اولاد وتي ماسئ خذمتا کنت، وگون شه دلیین مهر و دوستیي جذبگي دست بستگ به آیي دیما بوشتیت به هما کچانا وتي ماسئ وشنودیا گیشتردستا آورتگه کنت، هما رازیکه ماس به وته بالیت که اولادي ساتته، رودینته و مزن کرته، باید انت اولادي هم آیي ساتن و خذمت کرتنا وتي بالگ و شان بزانت و انچین کاري مه کنت که ماسئ ناوشیي وج بیت.

بایزید بسطامنی نکل انت که گشت:

آکاریکه آیرا گہیین کار زانتون، مچین کارانی سرات وگشت:

مچین آچیزاناکه زهد، جهاد و گریبیا پہتون اودنا دیستون که شپی منی ماس آپ لوہت، شوتون که شه کوزگا آپ بیارین، تنگ (کوزگ) آپ نداشت، جوی سراشوتون و آپ آورتون، ماس و اب شتت، و شپ هم سردات، تاس آپ منی دستاات تاکه شه وابا اوستات، آپ وارت ومنا رادعا کرت.

دگه و هدی گشت: دری یک نیمگی راپاچ بل، تاتهاری اوشتاته تون که راستین پله پاچ بیلین یا چپینی که ماسئ لوہگئ خلاپ مبیت، تهارینسرا چیزی که په آیي پہتون شه دروازگا آت.

شه اي مثالان زانتگه بیت که همایکه ماسئ کدرا زاننت چنکس آیي احتراما داشتگ و په ماسئ وش ساتنا زحمتا منتگنت و وتي هوشا به ایشي باز سک داشتگنت که شه دل و پراستیین ڈولي آیي خذمتا بکننت،هبر و فرمانئ بزورنت، لازمنت به هرورڑئ جاور وحالتي وتي ماسئ کدرا بزانن و هما رازیکه برازیت یک کتره هم آیرا شه هوشا مه برن تاکه آیرا شه وت وش بساتن و حکئ ادا کرتگ بکنن.

معلمئ تچ وتاگ:

* په واندگاني پکرئ نزآورتنا به صنفا دیما شه سبخا شه آوان هما جستانا سوج بکنت که به سبخئ برزگا نمشته بوتگنت.

* سبخا په برزین تواري بوانیت.

* سبخئ نوکین گالاناگون ماناپش به تختئ دیما نمشته بکنت.

* په واندگاني اوشکتنا مطلبي بگشیت.

* گشتگین مطلبئ باروا شه واندگان سوج بکنت.

* شه سئ واندگا بلوہیت، چیزیکه دیما شه جستان اوشکتگنت په رون شه بر په برزین تواري بگشنت.

وانندگاني تچ وتاگ:

+ دو وانندگ په رون سبخا په برزین تواري بوانیت.

+ وانندگ سئ بار بنت و گون وت په ماسئ کدرئ باروا هبر بدینت.

+ شه هرباري یک وانندگي چیزیکه په ماسئ باروا به وتي بارا اوشکته وزانت په برزین تواري بگشیت.

+ سئ وانندگ په رون سبخئ یک یک بارا په برزین تواري بوانت.

+ هما مطلبا که معلم صاحب په آوان گشیت په جواني بشکننت.

+ اوشکتگین مطلبئ باروا جستانا پسو بدینت.

+ سئ وانندگ په رون چیزیکه دیما شه جستان اوشکتگنت شه بر په برزین تواري بگشنت.

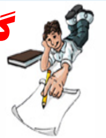
شه وت کرتن:

عزتمندین معلم په ایشي که شه وت بکنت که بارین وانندگ سبخا په شري هیل زرتگنت اگه نه شه آوان جست بکنت.

- کئ ماسئ وش ساتنئ باروا هبر داتگه کنت؟

- پچي ماسئ کدر باز انت؟

په وانندگاني لکتنئ مهارتئ پرواک بوتنا په آوان لهتین جمله گشتگ بیت.

گسوبین کار:

ماسئ کدرئ باروا نمشتانکي بلکت که شه شش کشکا کستر مه بیت.

ولی محمد " رخشانی"

مخسد:

- واننډگ بواننت وبلکنت.
- گون شاعرونو یسوکا درستی بنت.
- شه شاعرونو یسوکی خذمتا به دود وربیدگا سی بنت.

جست:

۱. ولی محمد رخشاني کئ انت؟
۲. بلوچیی زواني ای نویسوک و شاعر گجا ودی بوته؟
۳. ای نویسوکئ گجام اثر چاپ و شینگ بوتگنت؟

خدا بیامرز ولی محمد به هجری شمسیی ۱۳۲٦ سالا به نیمروزی ولایتئ کنگئ ولسوالییا حاجی مهر دل خانی لوگا چم پاچ کرت. تہ وکه بوت رخشانییا وتي نامي پدا گیش کرت.
ولی محمد رخشانی ۱۳۳٦ سالا ابو داود سجستانی مکتبا شت و ۱۳٤٥ سالا په سوب شه نهم صنفا الاس بوت و هراتی دارالمعلمینا شت و ۱۳٤۷ سالا شه اودنا دربوت و کابلی پوهنتونا آت و ۱۳٥۲ سالا شه ای پوهنتونئ زبان و ادبیاتی دریی بارا دربوت. به همی سالا آ به کابلي ابن سینای مکتبا معلم بوت. درگتی که آ به کابلی پوهنتونا سبخه وانت گون رادیو افغانستانئ بلوچییئ پروگراما هم موشکول ات. پمیشا اطلاعات و کلتورئ وزارت شه تعلیمئ وزارتا لوٹت که آیرا بلیت که رادیو افغانستانا کار بکنت.
۱۳٥۳ سالا ولی محمد رخشانی کمین و هدیی رادیو افغانستانا کار کرت و شه اودا سرکار آیرا په آل انڈیا رادیوئ بلوچییئ پروگرامئ کارانی دیما برگا دیم دات.
ولی محمد رخشانی شه هندوستاني آل انڈیا رادیوئ بلوچییئ پروگرامئ بنگیج ایرکنوکان انت، آ ٤ سال به هندوستان موند کرت و به رادیو ي کارانی پانادا دهلیی پوهنتونا شت وشه همودا وتی ماستریا به پارسیی ادبیاتا گپت.
آرنداشه ۱۳٥۷ سالا تا ۱۳٦۲ یانی پنج سال به بلوچییئ زوانئ سوب هپتگ تاکا گلایش ات و ای هپتگ تاکئ بنگیج ایرکنوك هم ات. آشه ای سالا رند تا ۱۳۷۱ سالا نیمروزی ولایتئ، ولایتیین شورای منشی ات، که په نیمروزی آباتیبا بازین کاری تسر رسینت.
ولی محمد رخشانی کدی کدی شئر هم گشت که یکی شه آیی شیران شه رادیو افغانستانئ هنرمندی نیمگا گون ساز و زیملا ونتگ بوته که شه بلوچیی پروگراما شینگ بوته وبیت، آیی بازین نمشتانکی بلوچیی زوانا چاپ وشینگ بوتگیت و به وتی زندگیئ ای گہیین سالان بلوچیی زوانی خذمت،لیکگ و ادبیین چیزانی نزآرگاگٹ ات.
ولی محمد رخشانی جالگی اثر چاپ و شنیگ بوتگنت:
۱ـ نگاهی به تاریخ، زبان و ادبیات بلوچی.
۲ـ سیاسی، سماجیین لغتنامه، که شه پار سیابه بلوچیا گردینتگیت.

۳_ بلوچیی متل و گالوار.

ولی محمد رخشانی ۱۳۸۳ سالا مکتبی بلوچیئ اول صنفئ کتابا نمشته کرت که به چاپا نه رست همی پیما ولی محمد رخشانی بلوچیی دود و ربیدگ، لبزانک (زوان و ادبیات) و فولکلورئ باروا چنتی اثر داریت که نا چاپ انت، آبازین دگه دپتر و دیوان دستئ چیرا داشت که مرک رسا کی ندات که آوانا الاس بکنت.

رخشانی بلوچی ات و بیدی وتی زوانا، دری و پشتوی زوانان یانی هر دوکین ملیین زوانا وانت ولکت و هبره دات. آ انگریزی و اردوا هم بلد ات، به ۱۳۸٦ سالی میانجینا ای دو روچیین دنیاها یل دات ووتی ابد مانین لوگاشت.

معلمئ تچ وتاگ:

* په وانندگاني پکرئ نزینک کرتنا، دیما شه سبخئ بنا کنگا شه آوان لهتین سکین (انگیزه) ودي کنوکین جست بکنت.

* سبخا په برزین تواري بوانیت.

* سبخئ نوکین گالاناگون مانایش به تختئ دیما نمشته بکنت.

* په وانندگاني اوشکتنا مطلبي بگشیت.

*گشتگین مطلبئ باروا شه وانندگان جست بکنت.

* شه سئ وانندگا بلوۑیت که په رون چیزیکه دیما شه جستان اوشکتگنت په برزین تواري بگشنت.

وانندگاني تچ وتاگ:

- دو وانندگ سبخا په رون په برزین تواري بوانیت.
- وانندگ سئ بار بنت وگون وت په ولی محمد رخشانی زندگیي باروا هبر بدینت.
- شه هرباري یک وانندگي چیزیکه به وتي بارا اوشکته و زانت په برزین تواري بگشیت.
- هما مطلبا که معلم صاحب په آوان گشیت په شري بشکننت.

+ اوشکتگین مطلبئ باروا جستاني پسوا بگشنت.

+ سئ وانندگ په رون چیزیکه دیما شه جستان اوشکته شه بر په برزین تواري بگشیت.

شه وت کنگ:

عزتمندین معلم په ایشي که مالوم بکنت که وانندگ سبخا په شري هیل زرتگنت اگه نه شه آوان جست بکنت.

- کئ ولی محمدرخشانی زندگیي باروا هبر داتگه کنت؟

- ولی محمدرخشانی شه گجا ات؟

همیراز په وانندگاني لکتنئ مهارتئ پرواک کرتنا په آوان لهتین جمله گشتگ بیت.

گسویین کار:

ولی محمد رخشانی اثراني ناما به وتي کتابچهان نمشته بکنت.

دموکراسیئ کدر

مخسد:

- واننددگ سبخا بواننت وبلکنت.
- دموکراسیئ مانا بزاننت.
- شه دموکراسیئ پایدگ و کټاسی بنت.
- نوکین گالاني مانا بزاننت.

جست:

۱. دموکراسی چی وڑئ نظامی انت؟
۲. دموکراتیکین نظامی پایدگ چی انت؟
۳. دموکراسی به گجام بن خشتانی سرا اوشتاتگیت؟

دموکراسی یونانیین گالی انت که دو بار داریت, یکی دموس یانی مردم و دگری کراتوس واک و حکومت، سرجما مردمانی حکومتی مانا رسینیت. یانی مردمانی واکداریی نظام, ای نظام به قانون، آجویی و اخلاقئ سرا اوشتوک انت. شه قانونا مخسد هما قانون انت، که بر یبرگون مردمانی لوټگا جوڑ بوتگ بیت، باید انت به ایشي باز دلگوش بیت، که ادا شه آجوییا مخسد بی باکی نه انت، که هر چه تهی دل لوټت تسر بر سینئ و اخلاقئ مخسد هم ایش انت که هر مردمی دگرئ حکانی سرا رازی دلگوش انت چو که وتیا.

هر راجی قانون و اخلاقی نیاما پرک انت, پمیشا دموکراسی هم پرک کنت و آجویی هم توپیر داریت که شه آوان دو ډک تر انت:

۱_ گشتانکی(هبرئ) آجویی.

۲_ کلمی (لکتنئ) آجویی.

دموکراسی شه ڈول ڈولئ واکداریی رازان, یکی انت و باور داریت که شه راجئ گیشترین کوتی پکر و خیالا پد روکی بکنت, وطنی نندوک بریبرین حکی دارنت ویک وڑی آجویی واوند انت, همی راز دموکراسییا مردمانی واکداریه زاننت.
به دموکراتیکین نظاما, جمهورین صدر, پارلمانی باسک, قضاوت و عدلئ واک و حکومتئ واک گچین بنت که ایشانی گچین بوهگی دود و دستور پرک کنت.
دموکراسی جالگی بن خشتانی سرا اوشتاتگیت:
_ گشتانک, کلم, گل(حزب) و مچیانی آزاتی.
_ درگیجگئ آزاتي.
_ قانونئ واکداري.
_ سئ واک چو:
۱_ قانون جوڑکنوک.
۲ـ عملی کنوک.
۳_ قضاوت.
ایشانی جتاکرتن.
_ بار گرگ:
یانی مردمانی کوت گرگ به برزگی مچین یات بوتگین مسئله ان.
به هر ملکی که همی هبر عملی بنت، شنت که اودنا دموکراسی و مردمانی واکداری انت.
دیمترا یات بوت که یکی شه دموکراسیی رو تگان، گلانی (حزبانی) آجویی انت، هرگل شه وت و په وت سیاستی داریت، هرگل که واکاگپت وتی پروگراما عملیه کنت، به یک وطنی که اودنا دموکراسی انت، رندا شه درگیجگا، کمی بدل بوهگ هم کیت مگه بنیادی بدله نه بیت.
چیدگی پیما:
هرگلی که واکدار بیت، بنیادمانی بنگیجیین حکانا نه بدلاینیت پرچی که مچین گل بنیادمانی حکانی باروا، هورین پکر و خیالی دارنت.
همی راز مردمانا خیال ایش انت که اول ربیدگیین دموکراسی به میانجینا بیت و رندا راجی تها دموکراتیکین واکداری، ای هبر مان فرانسه ی مزنین انکلابی درگتا دیستگ بوت که اودنا دموکراسیی پکر و خیال اولسرا ودی بوت و رندا دموکراتیکین واکداریی بن سینگ اشتگ بوت.

دموکراسیی وڑ و بهر گروک توپیر دارنت, چیدگی پیما:
مان کهنین یونانی دموکراسیا, تہی (گلام) بار گرگئ حکي نه داشتش.
دیم شه آیی که بنیادم دموکراسیی نظاما درگیت, یکی آ دگرا گون زوراکیبا رهشون ات, یکی آد گرا ویلا سرکٹ کرت، جیلی تها پرینت، مال و پیی په زورا نسری واوندیه بوت و جندیش تہی و گلام و جنانش مولد و کنیزه کرت.
زوراک بی وسین مخلوکا بریبرگون وتی مرزا جورینت، هیچبر زوراکی دل په نزورا نه سوهت، دوهمی شه اولیبا چیزی تو ما کرتگه نکرت.
دموکراسیی نظاما کسی را تاوانی کرت نه کنی, قانونا پادموش کرتگه نه کنی و هر گامی که چست کنی بایدانت گون قانونا دپ بوارت, بید شه آیی بایدانت پسوی بدیی.
به دموکراتیکین نظاما تراحکی نه انت که به دگری کاران دست مان بدیی واگه ویلا دگری راجورینتی بس دگه واکدار و قانونئ ساتوک شنت خیره ته بیت وپه زراب تهی سر و سوجا کاینت.
دموکراسیی نظامئ واکدار و سروکانی وظیفه انت که بر یبرگون راجی مخسد, راجئ منیتگ بوتگین سیاستا, آیی قانونا دیما برنت, بری نظاما راج و سرکارئ نیاما توپیر نه انت و یکی شه دگراجتانه انت.
به دموکراتیکین نظاما, تانکا مردمانی گچین کرتگین کس, کارانا تسره رسیننت و په سکیانی گارکنگا دگرانا رهشو نیه کننت, راجئ حکنت که آگه سرکار رد کرت سوجئ بکنت, مگه مه شموشن که مردم کرتگه نه کنت قانونا پروشیت وبه وتسرین کاران دست پرینیت.
بری گہیین وهدان به امی عزیزین وطنا دموکراتیکین نظامئ روتگ سک بوتگنت امئ مردم وتی واکدارانا وت گچینه کننت.
مردم به درگیجگا باره زورنت, وتی جمهورین صدر و آیی کمک کارانا گچینه کننت, هم وهده وتی ولایتی رهشونین ارگان، یانی ولایتیین شورای باسکانا هم گچینه کننت.
ملیین شورای باسکانا همی مردمانی جند گچینه کننت و حکومتی باسک شه ملیین شورای نیمگا منتگ بینت یا که منتگه نه بنت, ایش وت دموکراسیی درا کنوک انت که اما باید ا نت کدرئ شریا بزانن و په کسی رای بدین و گچین کنن که په امئ جندئ کتا بیت.
معلمئ تچ وتاگ:
* واندگاني گسويين کارا بچاريت.

* په واننداگاني پکرئ نزآورتنا، ديماشه سبخا شه آوان هما جستاناسوج بکنت که به سبخئ برزگا نمشته بوتگنت.
* سبخا په برزين تواري بوانيت.
* سبخئ نوکين گالانا به تختئ ديما په واننداگان نمشته بکنت.
* په واننداگاني اوشکتنا لهتين جمله بگشيت.
* گشتگين جملهانی باروا لهتين جست بکنت.
* شه سئ وانندگا بلوٹيت که چيزيکه ديما شه جستان اوشکتگنت شه بربگشنت.

وانندگاني تچ وتاگ:

+ دو وانندگ په رون نوکين سبخا په برزين تواري بوانيت.
+ وانندگ سئ بار بنت و گون وت په گچين کاريي باروا هبربدينت.
+ شه هرباري يک وانندگي چيزيکه به وتي بارا گچين کاريي باروا اوشکته وزانت په برزين تواري په دگران بگشيت.
+ هما مطلبا که معلم صاحب په آوان گشيت په شري بشکننت.
+ اوشکتگين مطلبئ باروا جستاني پسوا بدينت.
+ سئ وانندگ هما مطلبا که ديما شه جستان اوشکته شه بر په برزين تواري بگشنت.

شه وت کنگ:

عزتمندين معلم په ايشي که شه وت بکنت که بارين وانندگ سبخا په شري هيل زرتگنت آگه نه شه آوان جست بکنت.

- کئ گچين کاريي باروا هبر داتگه کنت؟
- شما تاانون به گچين کاريا بار زرتگت؟ کدي و گجا

په واننداگاني لکتنئ مهارتي پرواک کرتنا، لهتين جمله په آوان گشتگ بيت.

گسويين کار:

گچين کاريي باروا نمشتانکي بلکت که شه شش کشکا کستر مه بيت.

نه ترکتگین ماین

مخسد:

- واندگ سبخا بوانت وبلکنت.
- شه نه ترکتگین مایناني تاثیرا سی بنت.
- به اوداکه نه ترکتگین ماین انت مه رونت.
- نوکین گالاني مانا بزانت.

جست:

١- کئ مایناني تاوانئ باروا هبرداتگه کنت؟
٢- شه کدي پا مایناني جوړکرتن و کارمرزکرتن داب بوته؟
٣- نه ترکتگین مهمات گجام انت؟

نه ترکتگین مهمات هما سلیح و جنگیین اوزارانت که به مڕوجنگئ وهدا شه آوان کار گپتگ بوته مگه نه ترکتگنت چو: رازرازئ راکتان، دستیین بمان، ٹانکئ مرمیان، توپکاني رازرازئ تیران و هما بمان که شه بالئ گراباں شه برز گا به جالگا ایرداتگ بوتگنت.

شه نه ترکتگین مهمات و ماینان دیمگیري کنگ آنکسین سکین کاري نه انت، پچیکه به ڈگارئ دیما ایر انت و په آساني دیستگه بنت مگه ماین که به ڈگارئ چیرا کرم انت سک خطر دارنت و ایش دیستگه نه بنت و ناگتا انسانئ مرک و ٹپئ سببه بنت. انون گندن که شه کدي به انگو ماینانی جوڑکرتن و کرم کرتن داب بوتگیت.

رنداشه دومی جهانیین جنگا، ماینانی جوڑکنگ و کشگ داب بوت، ای نالتی و چیرین سلیح کشوك انت، ته انون مزنین مخلوکی زنداگپتگیت و بازینئ دست و پا دا هم گڈتگیت و مروچی هم بازین دیمحونی گرگا انت.

ماین چیرداتن به افغانستانا، نزینک سی (۳۰) سال موند کرت.

ماینانی کرم کنگ په ای دو مخسدا ات:

۱ـ وتی ساتتن.

۲ـ مخالپئ ناگتین گیر آرگ و په آیي تاوانی رسینگ.

ماین چو دام و تلکی، روچی نه انت که به امئ وطنا مخلوك شه آمینانی دستا که مڕگی وهده کرم بوتگنت، کشتگ یا ٹپی مه بنت.

شه ملل متحدی کئولا، ته انون به افغانستانا ۱۵۰۰۰ مردم ای مینانی دیمحونی بوتگنت، مروچی افغانستانا ۱۰۰۰۰۰ گونڈو که کسانین زاگ یا مکتبی بوتگنت ٹپی انت که ایشانی مسترین کوت ماینانی شکار بوتگنت، ای ٹپیانا په کار انت که درمان کنگئ کلنیکی داشتگ بنت تا که اودا په آوان مساله یین باسك و دست و پاد جوڑ بیت.

به امئ وطنا تانکا ۱۳۸۷ سالا ۴۹,۵ کیلومتر چارکنڈي (مربع) ڈگار شه کشتگ بوتگین ماینان پاك بوتگیت و همی سالا مردمانی خلاپی ۸۱۰۰۰ کڕی، ٹانکی خلاپی ۹۰۰۰ کڕی و نزینکی ۲،۵ ملیون تیر که شه گوستگین جنگان منتتنت گار بوتنت.

مچین افغانستانا شه ماینان پاك کنگ، خرچ و وخت کار داریت، سری ایشی ملل متحد تلوسیت که هر چنکس زوتتر شه ای سر ڈگارا، ماین گار بنت، مگه باز هم ماین پاك کنگئ

خرجا تا ۲۰۱۳ ی سالا ۸۰ ملیون دالر زانت که سک باز انت.
انگته به افغانستانا ۸ ملیون ماین کرم انت که روچی تها ۱۰ مردمئ زندآگرنت و ایشانی شه صد یا چل کسانین زاگ انت، گجام گونڈو؟ آیی که روت آپ بیاریت، په لٹ و دار و چومولیی مچ کنگا دره بیت، هورتین مالانا په چراگا بارت، یا په لیب و گوازیبا به یک ڈنیسکی روت یا که مکتبا روت شما که شه گسادیم په مکتبا کایت یاکه پداشه مکتبا لوگا بره گردت، شمی چم به کسی کپتگیت که پادی نه داریت و کوپگانی چیرئ لٹ انت و گون آوانی کمکا په سکی و زحمت روت و کیت، پام کرتگت که یکی باسکی نه داریت و دگری یک دست و یک پادی واوندانت و سئ عرابهین گردوکئ سرا چاره وارت.
شه وت سوج کرتگت که ایشانا چه بوتگیت؟ وتی وجودی باسکا بها ونه کرتگنت؟ نه، ایش مچی مایننانی شومین تاثیرانت که هر روچ اماره جورینںت و جنگ و جیرہا هوشا کارنت.
ایش چنکس سک گوزیت که یکی ناگتا بشکنت که آیی پهنادئ زیین همسروگ و نزینکین براسو و هم صنفی مروچی خرواران حاکئ چیرا انت، آ که زی رنداشه مکتبی الاسیا دیم په لوگاشت ماینی شکار بوت و جابجا ساهادات، جونئ لوگابرتنت و نزینک نماشاما گوری کرتنت.
مروچی مایننانی گارکنوک و پٹوک جاگه را که ماینی کرم بیت، گون سینگ و ڈونکان که سورین کشک دارنت نشانیه کننت، اگه شما شه چشین هندی سرگوئزه بوتیت، واڑی تها مه پترت و دگرانا هم سوگه کنیت که نزینک مه بنت.
مهمات و نه ترکتگین ماین به بازجاگه وهندان ودیه بنت. مهمات په آساني دیستگه بنت، بلي ماینناني دیستن سکین کاري انت، اگه شما به انچین جاگهئ زندگیه کنت ویا به انچین سوني سفره کنت که ماین کرم کرتگ بوتگ بنت باید به خطرئ کشک و علامهان باز دلگوش کنت.
سئ رازئ نشان به جتاجتاین جاگهان دیستگه بنت.
۱ – رسمیین نشان و علامه که شه ماین پاک کنوکاني نیمگا اشتگه بنت اي راز انت:
- هما سنگ که سوررنگ بوتگنت، ماینئ خطرئ نشان دیوک انت.
- هما سنگ که اودي رنگ بوتگنت، مهماتي خطرئ نشان دیوک انت.
- هما سنگ که سپیت رنگ بوتگنت، بي خطر وپاکین جاگهئ نشان دیوک انت.

رسمیین نشان که برزگا گُشتگ بوتنت به دیوال، ډلتگین گس، جنگئ میدان، ویل کرتگین گس، سړک، نارو جو و پُلاني کرو دامونا دیستگه بنت، به لهتین جاگهان سمټیین ټیلوک (پایگ) که سور و سپیتین رنگ دارنت اشتگ بوتگنت که سورین نیمگ خطر و سپیتین نیمگ بي خطریي نشان و علامه زانتگه بیت.

۲ – لهتین نشان شه مردماني نیمگا به آواني سیم ودمگان اشتگه بنت که اي راز انت:

- حاك و سنگئ برینگوك (دك، بورگ)
- لټیین ټیلوك یاسنگیین ټیلوك که به خطرئ وړئ جاگهان اشتگ بوتگنت.
- درچکاني بلگ، باشلوك و لټ که راه وسړکانی دیما بند پرینتگ بوتگنت.
- سنگ که به سړکئ تها پرینتگ بوتگنت.
- و اي رازئ دگه نشان و علامه.

۳ – هماجاگه که گته بیت که اودا مهمات و نه ترکتگین ماین ودیه بنت ایش انت.

- هندي که دیمامړو جنگ بوته.
- هندي که حیواناني پوست وهډوك دیستگ بنت.
- پوجیین هند و چیرکپگئ دوار.
- بزین جك و کوټورو گیابانیین جر و ډگاري که دگه رنگ ودروشمي بداریت.
- به ډگارئ دیما مهماتي کپتگین صندوخ، ریتگین تیر و منتگین پوجیین اوزار و وسیله.
- سیم وجك دارین سیم که دیماشه آوان په پسیل یادیوالئ جوړکرتنا کارگپتگ بوتگ بیت.
- خرابهین راه وسړك که به آوان روگ و آیگ نه انت، و هما ډگار که کشتگه نه بنت.

اگه شما جاهی گون انچین چیزی که پجا نه کا ورتت دیم په دیمه بوتت و ماینی گت سر یه بوت، دیمایی مه رویت، نشانیانی وتی کاگدئ دیما بگرت و پولیسا سهی بکنیت وای وړا شه مزنین بد کسمتیی دیمگیری بکنیت.

معلمئ تچ وتاگ:

* په واندگاني پکرئ نزینك کرتنا، دیما شه سبخا شه آوان هماسکین دیوکین جستانا که به سبخئ برزگا په مهمات و نه ترکتگین ماینانی باروا لکتگ بوتگنت سوج بکنت.

* سبخا په برزین تواري بوانیت و په ایشي که مهمات ونه ترکتگین ماینانی درست کرتن په مچان

باز ضرور انت به سادگین زواني که واندگ جوان سرپد بنت وشه آواني خطر وتاوانئ ديمگيريا سي بنت هبربدنت.

* سبخئ نوکين گالانا گون مانايش به تختئ ديما بلکيت.
* په واندگاني اوشکتنا مطلبي بگشيت.
* گشتگين مطلبئ باروا شه آوان جست بکنت.
* شه سئ واندگا بلوټيت که چيزيکه ديما شه جستان اوشکتگنت شه بر په رون په برزين تواري بگشنت.

واندگانی تچ وتاگ:

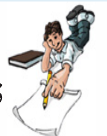
+ دو واندگ په رون سبخا په برزين تواري بوانيت.
+ واندگ سئ بار بنت و گون وت په نه ترکتگين ماياني باروا هبربدينت.
+ شه هرباري يک واندگي چيزيکه به وتي بارا په نه ترکتگين ماياني باروا اوشکته وزانت په دگران بگشيت.
+ هما مطلبا که معلم صاحب په آواني اوشکتنا گشيت په شري بشکننت.
+ اوشکتگين مطلبئ باروا جستاني پسوا بگشنت.
+ سئ واندگ په رون چيزيکه ديما شه جستان اوشکته شه بر په برزين تواري بگشيت.

شه وت کنگ:

عزتمندين معلم په ايشي که شه وت بکنت که بارين واندگ اي سبخا په شري زرتگنت اگه نه شه آوان جست بکنت.

- کئ نه ترکتگين ماياني باروا هبرداتگه کنت؟
- نه ترکتگين ماياني جاگها شه چيي ديما زانتگه کنت؟

همي راز په واندگاني لکتنئ مهارتئ گيش بوگا لهتين جمله په آوان په مهمات و ماياني خطرئ باروا گشتگ بيت.

گسويين کار:

نه ترکتگين ماياني تاثيرئ باروا نمشتانکي بلکت که شه هشت کشکا کستر مه بيت.

کیدوآیی ڈول

مخسد:

- واننداگ سبخا بواننت وبلکنت.
- کیدوآیی ڈولانا بزاننت.
- به جملان کیدئ ڈولا درست کننت.
-نوکین گالاني مانا بزاننت.

جست:

۱. گجام گالانا کیده شنت؟
۲. کید چنت ڈول انت؟
۳. کئ جملی گشتگه کنت که به آیی جاگهئ کید بیت؟

کیدهما گال انت که گون آیی فعلی مانا روش و خاص کرتگه بیت چیزی راگون زمانگ، هَند (جاگه) حالت و وڑو ڈولا کید بکنت.

کید چنت ڈول انت:

۱_ جاگهی کید، چو:

ادا، همدا، اینگو، هینگو، آدا، اودا، همودان، هودا، آنگو، همانگو، درا، به تها، نزینکا، دورا، ای نیما، آنیما.

کریم بخش همدا کاره کنت، به ای جملها کریم بخشي کاری هَند و جاگه نشان داتگ بوت یانی کریم بخش دگه جاگهی کار نه کنت، بلکین همید نا کاره کنت.

۲_ وهدی کید، چو:

هر وخت، هرو هده، نون، تننگا، باندا، پریری، پرندوشی، گرا، همی نون، هما درگتا، هر شپا، پیراری، امبرانی و دگه. دلگوش بکنیت، چیری جمله:

امبرانی اور بازگوارت.

ادا امبرانی و هدا دراکنت یانی پاری و پیش پیراری نه بلکین امبرانی اور بازگوارت.

بالاچ دوشی لوگاشت، که ایدنا دوشی و هدی کید انت.

دودا وتی مچین کتابا نابرت.

مچین زاگ مکتبا انت.

ایدنا مچین کید انت.

معلمئ تچ وتاگ:

* په وانندگاني پکرئ نزآورتنا دیما شه سبخا شه آوان هما جستانا سوج بکنت که به سبخئ برزگا نمشته انت.

* سبخا په برزین تواري بوانیت.

* سبخئ نوکین گالانا به تختئ دیما نمشته بکنت.

* په وانندگان مطلبي بگشیت.

* گشتگین مطلبئ باروا شه آوان لهتین جست بکنت.

* شه سئ وانندگا بلوټیت چیزیکه دیما شه جستان اوشکتگنت یکواردگه شه بر په برزین تواري بگشنت.

وانندگاني تچ و تاگ:

+ دو وانندگ سبخا په رون په برزین تواري بوانتت.

+ وانندگ سئ بارینت و گون وت په کید وآیي ډولاني باروا هبر بدینت.

+ شه هرباري یکټ وانندگي چیزیکه به وتي بارا په کیدو آیي ډولاني باروا اوشکته و زانت په دگران بگشیت.

+ نوکین گالاناگون مانایش شه تختئ دیما به وتي کتابچهان نمشته بکننت.

+ هما مطلبا که معلم صاحب په آواني اشکتنا گشیت په شري بشکننت.

+ سئ واننگ چیزیکه دیما شه جستان اوشکتگنت شه بر په برزین تواري بگشنت.

شه وت کرتن:

عزتمندین معلم په ایشي که مالوم بکنت که بارین واننگ سبخا په شري هیل زرتگنت اگه نه شه آوان جست بکنت.

- کئ کید و آیي ڊولاني باروا هبر داتگه کنت؟

- کئ کسانین جملهی گشتگ و به آیي کیدا نشان داتگه کنت؟

همي راز په واننگاني لکتنئ مهارتئ گیش کنگا په آوان لهتین جمله بگشیت.

گسوبین کار:

اي سبخا به وتي کتابچهان بلکت و شه بر بکنت.

یکویی وتپاک

مخسد:

- واندگ سبخا بوانت وبلکنت.
- شه یکویی وتپاکئ کدرا سی بنت.
- به یکویی وتپاکئ کاران بار بزورنت.

جست:

* یکویی وتپاک چه پیدگ داریت؟
* گجام راه و راهبند اماره گیشتر به یکویی و تپا کا رسیننت؟
* چون به وطنا وتی یکویی وتپا کا پرواك کرتگه کنن؟

مردمانی یکویی، ملکی دیمری و ترخیی و یا شرین زندئ بُنیاد انت و یکی شه ای یکویی رهبندان، مخلوکانی نیامئ دوستیئ آورتن و کدر کنگ انت که کرار کرار کرتگه کنت مرد مانا هم پکر و هم خیال بکنت که ایش وت شه یکو یی باز زبرین بنیادان انت.

پادونی رهبند اماره به همی مخسدئ رسگا نزینک کرتگه کننت.

۱ــ یکی آدگری زوانی کدر کنگ.

۲ــ مچین کئوم و تمنانی دود و ر بیدگانا په برزین چمی چارگ.

۳ــ وتر اشه وطنئ کئوم و تمنا نی دود و ربیدگا سی و سریدکنگ.

٤ــ گون مچین کئوم و تمنانی گل و غمان و ترا هور کنگ.

معلمئ تچ وتاگ:

* په واندگاني پکرئ نزآ ورتنا دیماشه سبخئ بنا کرتنا شه آوان هماجستانا سوج بکنت که به

سبخئ برزگا نمشته بوتگنت.

* سبخا په برزین تواري بوانیت.
* سبخئ نوکین گالاناگون مانایش به تختئ دیما نمشته بکنت.
* په واننده‌گاني اوشکتنا کسانین مطلبي بگشیت.
* په گشتگین مطلبئ باروا لهتین جست بکنت.
* شه سئ واننده‌گا بلوټیت چیزیکه دیما شه جستان اوشکتگنت په وار شه بر بگشنت.

واننده‌گاني تچ وتاگ:

+ دو واننده‌گ سبخا په رون په برزین تواري بوانیت.
+ واننده‌گ سئ بار بنت و گون وت په اي سبخئ باروا هبر بدینت.
+ شه هرباري یک واننده‌گي چیزیکه شه وتي همراکان اوشکته و زانت شه بریه وار بگشیت.
+ سبخئ نوکین گالاناگون ماناش شه تختئ دیما به وتي کتابچهان بزورنت.
+ هما جملهانا که معلم صاحب په آواني اوشکتنا گشیت په شري بشکننت.
+ اوشکتگین مطلبئ باروا جستاني پسوا بگشنت.
+ سئ واننده‌گ په رون چیزیکه دیما شه جستان اوشکته شه بر په برزین تواري بگشیت.

شه وت کرتن:

عزتمندین معلم په ایشي که بزانت که واننده‌گ اي سبخا په شري هیل زرتگنت اگه نه شه آوان جست بکنت.

- کئ یکویي پایدگ و کتهئ باروا هبر داتگه کنت؟
- یک مُلکي دیمريي و ترخیئ بُنیاد به چیئ سرا انت؟

همي راز په واننده‌گاني لکتنئ مهارتئ گیش کنگا په آوان لهتین جمله گشتگ بیت.

گسویین کار:

عزیزین واننده‌گان! په یکویي و تپاکئ باروا نمشتانکي بلکت که شه چارکشکا کستر مه بیت.

متل

مخسد:

- واننده‌گ سبخا بواننت وبلکنت.
- متل و گا لوارانی مخسدا بزاننت.
- متل و گا لوارانی کار مزر کرتنئ وهده و پاسا بزاننت.

جست:

۱. کئ متلی گشتگه کنت؟
۲. متلئ مخسد چی انت؟
۳. متلانی گشوک کئ انت؟

بلوچ به وتي زندگیئ راج دپترئ دراجیا، وتي خاصین دود و ربیدگیین ارزشتانا ساتتگ، آوانا کارمرز کرتگ و شه یک دور و باريي، شه یک نبیرگي په دگه نبیرگي رسینتگنت، که متل وگالوار هم اي دود و ربیدگیین ارزشتاني مزنین باري زانتگه بنت، که باز غدیمي و کهنین دور وزمانگاني زانگ، هنر و پکر و خیالاني روش و درا کنوک انت که شه آواني اوشکتنا بلوچاني پکرو خیال، تب وخو، زندگیي جاوروحالت، سدک و باور، رسم و داب، سیالي و اوستاتن و نشتنئ ورو ډول زانتگه بیت.

متل هم نکل و چاچاکهاني رازا یک ولسي مچین مردماني یگجایین کنډي و میراث انت که آواني گشوک درا نه انت مگه مچین مردم آوانا به وتي هبراني تها کارنت، پمیشا متل و گالوار به مچاني دیما باز کدر و رو دارنت.

انچا متل کسانین جمله انت، مگه به وتی مزندا باز مزنین مانا داریت، متل دوورودراجین آزمایشت

و دپ دیگانی آسرانت، که سالان سالئ تها گشتگ و اوشکتگ بوتگنت، ایدنا شه بلوچانی پرگنجین خزانگی تهی متلان، چیدگی پیمایات بیت.
جنین ز اگ گوارکو باز دارنت، دایم یکی آ دگر یارونت، گون وت گپ و هبره کننت، دلی حالانا گون یکی آ دگرا گشنت، سکی و سور یانا یاته کننت، گون یکي آدگرئ گس و لوگئ جوانین سرجم وبرجم و پاکیزگي و براهئ دیستنا، بازپرمعناین متلي گشنت.
چو: ماهو انت که شاهو انت.
اي متل جنین زاگئ تاثیرا، به گس و لوگئ آبات ساتن، مردین زاگئ وشنامي و سوبا درشان کنت، که لوگ بانوك (ماهوي) دلسوچي وزحمتئ کتۭ انت، که هرچیئ غما وارت و سرو پاسري گیت و وتي روزي و هستیا، په شري نزه کاریت و شه ویلین خرچ و ري و ریچا دیمگیریه کنت، شه آیي شیره زالیاگس براهدار و گسئ روزي برکت ودی کرته و ای کار سبب بوته که شاهو (گسئ مردین زاگ) وشنام و سوبین بوتگیت.
دگه متلي:
لوگا نیستگار ناما میر دولت خان.
اي متل به آ مردماني شاناگشتگه بیت که به وتي گس و لوگئ تها په نیستگاري زندگیه کننت بلي شه گسا در مزنین نام و تواري و اوند انت و دگه مردم په وتي سکیاني حلاینگا به آیيا کاینت.
چوش دریچه کپیت که کسی تهی زنچکا دست پرینیت و ته انچوبی وس بیی که دستی شه وتی زنچکا الاس مکنی، ادا دگه اڕ بیی که هیچی مه گشی و مه کنی، مگه وتی وارا سیل بکنی، اگه نه:
هر که منا بجنت لتی دستی برین گتی
و اگه دپ و دنتانی نداشتی که گتۭ بری گڈان دعا کنی:
هر که منا بجنت داری دستانی بوارت ماری
لهتین متل:
۱ـ جاگه یی که آرگ نه دنت مه کری.

۲_ په هما کسا بمر که په تو تپه کنت.

۳_ شه هرا باری، شه زاما سا کاری.

٤_ لوی جوش جنت، سنتی سوچیت.

٥_ گله شه گلها رودی جوشه جوا.

٦_ نیمونی چکا _ ماسئ نوکا.

۷_ وروك نه منوك.

۸_ اگه گرک مه بیت شو انگ کُچکا چیوه کنت.

۹_ زاماس که نوك انت و سوگنوك انت.

۱۰_ هیلوا هیل مدئ که هیل داتئ بلهٔی کن و چار بدی.

۱۲_ پیر بوتی میر نه بوتئ.

۱۳_ شه مرتگین شیرا زندگین روباه گهترانت.

۱٤_ ناسر پدین زاماس گون و سوی باتهان ربیه وارت.

۱٥- اگه سال سك انت سلا حك انت.

۱٦ – ته په من که من په ته.

۱۷- روچ گون دو ناونا چیر ه نه بیت.

۱۸ – ساله رونت گاله ماننت.

۱۹ – راستین هبرا شه زاگا سوج بکن.

۲۰- دروگا پاي نه انت.

معلمئ تچ وتاگ:

* په واندگانی پکرئ نزآورتنا، دیما شه سبخا شه آوان هما جستانا سوج بکنت که به سبخئ برزگا لکتگ بوتگنت.

* سبخا په برزین تواري بوانیت.

* سبخئ نوکین گالا ناگون مانایش به تختئ دیما نمشته بکنت.

* په واندگاني اوشکتنا کسانین مطلبي بگشیت.

* په گشتگین مطلبئ باروا لهتین جست بکنت.

* شه سئ واننداگا بلوټیت که چیزیکه دیماشه جستان اوشکتگنت شه بر په برزین تواري بگشنت.

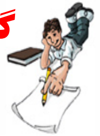
واننداگاني تچ وتاگ:

+ دو واننداگ په رون نوکین سبخا په برزین تواري بوانیت.
+ واننداگ سئ بار بنت وگون وت په متلاني باروا هبر بدینت.
+ شه هرباري یک واننداگي چیزیکه شه وتي همراکان اوشکته وزانت په دگران بگشیت.
+ شه هر باري یک واننداگي سبخئ یک یک بارا شه کتابئ دیما په برزین تواري بوانیت.
+ سبخا بشکننت و نوکین گالاناگون مانایش شه تختئ دیما به وتي کتابچهان بزورنت.
+ هما جملهاناکه معلم په آوانی اوشکتناگشیت په دلگوش بشکننت.
+ اوشکتگین جملهانی باروا جستاني پسوا بگشنت.
+ سئ واننداگ په رون چیزیکه دیما شه جستان اوشکته یکواردگه شه بر په برزین تواري بگشیت.

شه وت کرتن:

عزتمندین معلم په ایشي که شه وت بکنت که بارین واننداگ سبخا په شري هیل زرتگنت اگه نه شه آوان جست بکنت.

- کئ متل وگالواري گشتگه کنت؟
- اي متل په چیاگشتگ بوتگیت؟ واي وطني هشکین دار.
- همي راز په واننداگاني لکتنئ مهارتئ برزبرتنا په آوانی لکتنا لهتین جمله گشتگ بیت.

گسویین کار:

به وتي گسان شه وتي کهولي مزنان دگه متل بشکنت و به وتي کتابچهان بلکت.

جوانین رساک

مخسد:

- واننددگ سبخا بواننت وبلکنت.
- جوانین رساکئ کدرا بزاننت.
- په وانگ و زانگئ زورگا کوشست بکننت.

جست:

۱. شه جوانین رساکا کارگرگ چه پیدگی داریت؟
۲. گجام کئوم و راج دیما شتگنت؟
۳. پچی باید به وانگ و زانگا دلگوش بکنن؟

ایش درا و مالومین هبری انت که مروچی آکئوم دیمری و ترخیی راها، کتهوک و بودناکین گام چست کنت که کئوم و راجئ مخلوک سر پد بنت، بواننت، بلکنت و شه انونیین علم و زانگا بار و چانتهی داشتگ بنت، عالم و دانندگش باز بیت و مچی گون علمئ چراگا روشن بنت، پرچی که مردمانی دیمری بیدي علم، وانگ و زانگا نه بیت، پداگندن که په امئ راجئ دیمریئ خاطرا باید انت که امئ مخلوک و سرا شه مچان بچک و جنک بواننت.

مروچی هر ملکی دیمری و ترخی اگه سیاسی بیت یا که ربیدگی و اقتصادی و پیه یی، ایش مچی گون تعلیم و رودینگا لوپ وارتگنت تعلیم ورودینگ مچین بنیاد مانی حک انت و مچی باید انت شه ای بریبرین حکا کتپ بزورنت، پمیشا تعلیم ورودینگ سرکارانی مزنین زمه واری بوت و ملکانی دیمری یاپش کپگ راستام گون ایشان بستگی و ربط داریت.

گوستگین وهدان دوردستین دمگ والکانی جامنند و شهرانی بی وس و نادارین مخلوکانی بچ به مکتب ووانگ جاهان شتگ نه کرتنت وشه تعلیم ورودینگا پش کپتنت، مگه مروچی مچین بنیادم و ملکی نندوک تعلیم ورودینگی ضرورتا شریا پو و سرپد بوتگنت و به ای باراسک دلگوش دارنت.

مروچی به وطنانی دوردستان هم مکتب ووانگ جاجوڑ ه بنت و انچو بنا انت که مچین کسانین زاگ سبخ و تعلیما هیل بزورنت.

گوستگین وهدان افغانستانئ مخلوک، پشتو و دریی زبانی سرا تعلیمه کرتنت مگه مروچی، افغانستانئ بنیادیین قانون، ای ملکئ نـــــندوک وجامنندانا حک داتگیت که به وتی ماسیین زوانا سبخ بوانںنت که اما بلوچ هم شه همئ حکئ کٹ زورگا، ایش انت که به وتی جندی زوانا سبخه وانن.

همایی که بلوچیت په وتی زندی گهبودیا برزین گام چست بکنت، اگه ناسرپد و نازانت بیت به مخسدا نه رسیت. آ بایدانت شه وتی تعلیم ورودینگی حکا باز کٹ بزوریت تا که وترا به شرین زندگیی چپ و چاگردا نزینک بکنت. مردم اگه وتی جندئ زوانا په تعلیم کنگ ورودینگا وس وواک داشتگ بیت، گڈان زوت تر به مخسدو هتگا رسیت.ماسیین زوانا وانگ نه تانکا زاگاني حکنت و زوراکین خوندوتا می داریت، بلکین مروچی یک ضرورتی انت.

پرچی که به دگه زوانی وانگ، اول بایدانت زوانا هیل بیی ورندا بوانی وبلکی،پمیشا بایدنت به وتی زواناچیزي په وانگ و چارگا داشتگ بیی. شه گوستگین چنتي سالاني پٹ و پولان روش بوتگیت که هما واننذگي که به مکتبا به وتي ماسیین زوانا سبخ نه وانته، به دگه زواني سبخا په شري هیل نه زرتگیت و اگه به کسانین زاگئ ماسیین زوانئ دیما روگا دلگوش بیت دگه زوان و علماني یات گپتن په آیي آسانه بیت.

گون ماسیین زوانا یگجا، دگه زوانئ بنابوگ شه کسانیا، یکي آدگرئ سرا کٹوکین تاثیري داریت. هرچنکس که کسانین زاگ، به وتي ماسیین زوانا سبخ بوانیت، به هما کچانا په آیي پکرئ ود و دیما روگا کٹوک انت. مچین وهده و پاسیکه به ماسیین زوانئ هیل زرتنا گوازینتگه بیت، په

آيي ود وديما روگا زبرين اثري داريت. كسانين زاگئ ماسيين زوان آ وهدا باز تاوانه گنديت، كه شه سروهدا په آيي به ماسيين زوانا، سبخ زورگئ رساك ووخت ودي مه بيت و اي رازئ زاگ به هيل زرتن و هبر داتنا هم گون سكيان ديم په ديمه بنت.

به افغانستانئ اسلامیين جمهوريي بنياديين قانونئ چل وسومي مادها گشتگ بوتگيت:

دولت مكلف انت په معارفئ همسنگين ديما روگا به مچين افغانستانا په متوسطين تعليماني جبريين برجا بوتنا اثرناكين پروگرام بريبر و عملي بكنت ووخت ورساكا په ماسيين زوانئ سبخ داتنا به آ جاگهان كه به آوان هبره دينت ودي بكنت.

مروچی بلوچانی زاگ بختاور انت، که به بازین جاگه وهندی به وتی جندی ماسیین زوانا سبخه واننت، مکتبان رونت، کتاب نمشته کننت، انترنټ و تلویزیونانا چارنت، رادیوا گوش کشگا انت، حالتاك، ماهتاك و دگه احوالتا كانی سرا چمشانك كننت.

نون بلوچ پُسگ و سرا ورناهانی کارو ذمه واری انت که سرین بندنت، شپ و روچا مچارنت، سبخ بواننت وشه ای نوکین رساکان کتٟ بزورنت.ایش دراین هبری انت که بیدشه علما، هیچ کسی و هیچ راجی دیما یی شتگه نه کنت، ایش علم انت که بزگرا جوان و وشین ڎگارا نشانه دنت، کشارگرا نشانه دنت که شه گجام توما کار بگیت و بکشیت، چه وڕی هشمی را وچه هده کار مرز بکنت.

ای علم انت که بزگرئ زاگا ڈاکټریارسنییت که مردمانا علاج بکنت. ایش علم انت که بگجت و شوانگئ زاگا انجینری کنت.گون علمئ برکتا انت که سرپد و علمئ واوندین انسانئ مجگ آنکس وده کنت که مخلوك آیرا وتی جمهورین صدر گچین کننت.

مروچی که بریبر گون افغانستانئ بنیادیین قانونا بلوچانی زاگانی وانگ به بلوچیی زوانا بنا بوتگیت باید انت بلوچانی پُسگ شه ای قانونا باز کتٟ بگرنت و په وتی سرپدبوگ و پکری بُرز برگاشه ای امکان و رساکا که افغانستانی سرکار زمه جتیگت که وانگی دیمی سکی و پونگاناگاره کنت بازسک بهره بگرنت.

پد به پد به ای هبرئ سراشریبا دلگوش بیت که راها په وانگ وزانگا پاك بساتت، شه ای دُرین

سهولتا کتۍ گرگ زبر انت. ای واننداگانی وظیفه انت که هروهده گون کتابا سروپټ بنت و دایم تلوسان بنت که جوان شرییا سبخ بوانت وای وړا په وتی وطن، راج ومردمانی دیمریا شرین ونیکین تاثیری داشتگ بنت.

ای زوانئ دیمری شمئ دستا انت، وهده په ترندی دیمایی تچیت، وهده انچین چیزی انت کسی آیرا او شتار ینتگه نه کنت. شه و هدا په شری کتۍ گپتن، کار کنگ و آیی کدرو کیمتئ زانگ ضروری انت.

مروچیین روچا باید بلوچانی سر پدو شیوارین ورنا وتی راجئ دیمریی باروا گون سبخی وانگا دلگوش بکننت، انسان په ادب انت، ادب به زانگا انت و زانگ شه وانگا. پمیشا وانگ و زانگ تانکا په کسان سالان نه انت، مسترین هم وت باید په وانگا جدوجهد بکننت.

وانگ و زانگ په کسان و مزنانی پیدگ و خیر ا انت، باید مزن، جن و مرد به سوادئ هیل زورگئ کورسان کوت و بار بزورنت، ای کورس هم به شاران پاچ انت و هم به الکان، که مردین زاگ و جنین زاگ به جتاین صنفان سبخ داتگه بنت. جنین زاگانا یکی شه گواران و مردین زاگانا یکی شه براسان سبخه دنت. عزتمندین معلم په باز دلسوچی گون مزنان کمکه کننت که سبخ بوانت و چیزی یات بگرنت، کاگدی بوانت، و سوادئ واوند بنت که شه سوادئ برکتا به وانتن و نمشته کرتنا سکیی مه دارنت.

شدوپد نه باید امئ دستا کاگدی که براسا راهداتگیت بیت و اما گس به گس چاربکنن که کئ په اما بوانیتی. بچارت و بوانت که شاعر ورناین جنکئ حالتا که وانگا نه زانت چون بیان کرتگیت:

زیباین جنکی

زیبایـن جـنکی چـو گلابا چو بهـارا
اوشـتا تـه وتـی لوگـی د پا چوکه چنا را
مـن راهـا راون بـدٹه پـکرانی ز کـارا
ناگاهـا، مـنابشـت کته شـیپولین تـوارا
مـن چـارت و گشـتگ منا حیرانی گهـارا
جـی بـرات! آگه ته نه وی اشـتاپ په کـارا
بیا یک دمی شنک جن و تی حیرانین گهارا
یـک کـاگدی، پسـا من ششـتاتگی ما را
مردین گسـا نیسـت کـه بوانیـت همـا را
آچ وانـگا مـی چـم و نظر بسـته میا را

(گ. نصیر)

معلمئ تچ وتاگ:

* په واندگانی پکرئ نزآورتنا، دیما شه سبخا شه آوان لهتین سکین (انگیزه) دیوکین جست بکنت.
* سبخا په برزین تواري بوانیت.
* سبخئ نوکین گالانا گون مانایش به تختئ دیما نمشته بکنت.
* په واندگاني اوشکتنا کسانین مطلبي بگشیت.
* په گشتگین مطلبئ باروا شه واندگان لهتین جست بکنت.
* شه سئ واندگا بلوٹیت که گشتگ بوتگین مطلبا په رون شه بر بگشنت.

واندگاني تچ وتاگ:

+ دو واندگ په رون سبخا په برزین تواري بوانیت.
+ واندگ سئ بار بنت و گون وت په وانگ وزانگئ پایدگ و کتئ باروا هبر بدینت.

+ شه هرباري يک واننگدگي چيزيکه به وتي بارا په وانگ و زانگئ باروا اوشکته و زانت شه بر په برزين تواري په دگران بگشيت.

+ نوکين گالا ناگون مانايش شه تختئ ديمابه وتي کتابچهان نمشته بکننت.

+ هما جملهانا که معلم صاحب په آوان گشيت په شري بشکننت.

+ اوشکتگين جملهانی باروا جستاني پسوا بگشنت.

+ سئ واننگدگ په رون هما جملهانا که ديما شه جستان اوشکتگنت شه بر په برزين تواري بگشنت.

شه وت کرتن:

عزتمندين معلم په ايشي که شه وت بکنت که بارين واننگدگ سبخا په شري هيل زرتگنت آگه نه شه آوان جست بکنت.

- پچي وانگ و زانگ کدر داريت؟

- پچي اما بايد انت په وانگ و زانگئ هيل زورگا کوشست و تلواسگ بکنن؟

همي راز په واننگدگاني لکتنئ مهارتئ گيش کرتنا په آوان لهتين جمله گشتگ بيت.

گسويين کار:

زيباين جنکئ شيرا به وتي کتابچها بلکت و شه بر بکنت.

براسین کوم

مخسد:

- واننده‌گ سبخا بواننت و بلکنت.
- وطنئ براسین کئومانا درست کننت.
- شه براسین کئومانی گوستگ وراج دپتراسی بنت.

جست:

۱. به افغانستانا گجام براسین کئوم انت؟
۲. شمی خیالا په وطنئ دیمریا چی ضرور انت؟
۳. براسین کئومانی یکویی وتپاک چه پایدگی داریت؟

به امئ عزیزین وطن افغانستانا چنتی کئوم چو پشتون، تاجک، هزاره، اوزبیک، ترکمن، بلوچ، نورستانی، پشه یی، پامیری و دگه نه تانکا شه انون انت بلکین شه غدیم در غدیمان چو براسی یکی آ دگرئ پهنا دا زندگوازینتگنت و نون هم زندگیه کننت، یگجا په وتی ملکی آبات کنگا سرین بستگ و چاړکه انت و په وتی آجویی ووطنی ساتتنا په هررازئ سربادیوکیی تیار انت.

اگه امئ راجئ، راجد پترا هورت چاری ببیت، درا بیت که نه تانکا به کراری و وشوانییا بلکین سکین وهدان گیشتر ای سر ډگارئ با ترین نندوک و براسین کئوم، سرین بستگنت و شه وتی شرپ و ناموسا دفاع کرتگنت و په وتی سر ډگارئ ساتنا هورین جدو جهد داشتگنت و گون وتی بدواهان په باتری دیم په دیمی کرتگنت و دشمنا نه شمو شتنین سبخ داتگنت.

هر وهده که وطنی سربراه و رهشون، گون سکی و خطری ډوگ وارتگنت مزنین جرگه لوټتگنت چو که میرویس هوتک اولی وارا ای کارا کرت. آ شه عزیزین وطن افغانستانئ نندوکین کومانی مزنان لوټت که په وتی سکیانی حلاینگئ سلا و شوری داتنا به کندهار نزبیاینت و دیوان و هبر بکننت که به آیی ای لوټگئ بنیادا شه وطنئ هرنیمگئ نندوکین کومانی مزن و اسپیت ریش وترا

به کندهار رسینتنت و به مزنین جرگها بار زرتنت و رندا شه دیوان و هبرکرتنا یگجایین پیسلی کرتنت.
به امئ وطنا مروچی هر کئومی وتی حکئ واوند انت وای حکئ ذمه وار، امئ بنیادیین قانون انت که په مچانی حکانی برجا بوتنا جوانین رساکی بریبر کرتگیت، هر کئومی په وتی زوانئ دیمر بیاشه وت احوالتاك داریت که به آیی جندئ زوانا شینگه بیت، هر کئوم زاگ نون به وتی ماسیین زواناسبخه وانیت و تعلیمه کنت، به ملیین تلویزیون و رادیوا شه وت پروگرام دارنت.
به وتی هند و نیپادا، اودنا که کئومی شه دگه کئومان گیشترانت، ای کئومئ جندئ زوان رنداشه پشتو و دریی زوانان، سومی رسمیین زوان انت.
مروچی نه تانکایك کئومی زوان ملنڊو په سبکین چمی دیستگه نه بیت بلکین کدر و کمیتی آنکس برزانت که وطنئ هر نندوکی به قاضیی دیما به وتی جندئ زوا ناشه وت دفاع کرتگه کنت.
مروچیین روچا امئ مردم گیش شه دیما په وتی یکو یی پر واك بوگا اڑانت، پرچی که دری دست مان دیگ و چل سالگین جنگ، به امئ دیما بازین سکی یی ودی کرتگیت. اما که نون شه دیمری و ترخیی کاروانا کموڑوی پش کپتگن گیشتر په براسین کئوم وتمنانی یکویی و براسداریی پر واك بوگا ضرورت دارن.
گل وبالئ جاگه انت که مروچی، براسیی چراگ به امئ و طنا روك بوته که به آیی روشنیا، نون امی کسانین پُسگ و ورناین جنك و بچك سبخه واننت په زانگ و کمالی هیل زورگا کتابا به دستا گپتگنت، ایش مچین تلو سنت که گیشتر و دیمترا، په وتی وطنا دیمری و ترخییئ سوغاتا بیارنت وپه جهانیان روش بکننت که هما رازی که په وطنئ ساتتنا گون وت کوپگ به کوپگ اوشتاتگنت به آیی آباتی و ترخیا هم یگجا کار و کوشسته کننت.
به براسین کئومانی تها توپیرنه انت. رنگ، زوان و دروشمی توپیر دارگی هبر شه کسی دپا اشکتگه نه بیت، مچین په وتی وطنئ دیمریی و آبات کنگا شپ و روچا، نه چارنت که زوت تر وترا به جهانی دیما شتگین و طنانی ریسگا برسیننت.
معلمئ تچ وتاگ:
* په واندگاني نزینك کرتنابه سبخا وآواني پکرئ نزآورتنا دیما شه سبخا شه آوان لهتین جست بکنت.

* سبخا په واندگان په برزين تواري بوانيت.
* سبخئ نوكين گالاناگون مانايش به تختئ ديما نمشته بكنت.
* په واندگاني اشكتنا كسانين مطلبي بگشيت.
* گشتگين مطلبئ باروا شه آوان لهتين جست بكنت.

واندگاني تچ وتاگ:

- دو واندگ سبخا په رون په برزين تواري بوانيت.
- واندگ سئ بار بنت وگون وت په براسين كوماني باروا هبر بدينت.
- شه هرباري يكك واندگي چيزيكه به وتي باراپه براسين كوماني باروا اوشكته و زانت په دگران بگشيت.
- نوكين گالاناگون مانايش شه تختئ ديمابه وتي كتابچهان بزورنت.
- شه هرباري يكك واندگي اي سبخئ يكك يكك بارا په برزين تواري بوانيت.
- هما مطلبا كه معلم صاحب په آوان گشيت په شري بشكننت وبه وتي هوشا بساتنت.
- اوشكتگين مطلبئ باروا جستاني پسوا بگشنت.
- سئ واندگ په رون چيزيكه ديما شه جستان اوشكتگنت يكواردگه شه بر په برزين تواري بگشنت.

شه وت كرتن:

عزتمندين معلم په واندگاني شه وت كرتنا كه بارين اي سبخا په شري هيل زرتگنت اگه نه شه آوان جست بكنت.

- كئ براسين كوماني باروا هبر داتگه كنت؟
- بنياديين قانون په وطنئ براسين كومان چي رساك بريبر كرتگيت؟

په واندگاني لكتنئ مهارتئ پرواك كرتنا په آوان لهتين جمله گشتگ بيت.

گسويين كار: وطنئ براسين كوماني باروا كسانين نمشتانكي بلكت كه شه چار كشكا كستر مه بيت.

چه هبر

مخسد:

- واننده‌گ سبخا بواننت وبلکنت.
- شه چه هبری رسم وداباسی بنت.
- چه هبرا به وتی زوانا گشتگ بکننت.

جست:

۱. چه هبرئ باروا‌کی چیزی زانت؟
۲. شه مردمانی دابان دگه چیوا زانت؟
۳. به شمئ خیالا چه هبرئ رسم و داب چه گهتری داریت؟

اینگویا آنگو بلوچانی تهایک رسم و دابی چه هبرانت، کسی که نوک شه راها کیت وگندیت که الکی نندوک، مزن واسپیت ریش، مچی نشتگنت، سلام ودُراه باتئ دنت، پسوی مردی که شه مچان به زاتا مسترانت وآ به حکیکتا همی گندوننده‌ی مزن انت، سراشه مچان، سلام دیو کی پسوا دنت:

وعلیکم السلام!

وگیش کنت:

وش آتئ:

شه آیی رند، گڈان نندوکین دگه مردم هم‌گون نوک آتا، وش آتگی و وش آمده کننت.

ای وش آت دو وڑا انت: یکی ایش که دیوانئ مچین نندوک هور سوجئ گرنت، ای وهده یکی

هبره دنت وآدگه مچی جوان گشنت یانی که رازی ووش انت. دومی ایش که هرکسا، کاسی کچانه ی واره رسیت که وش آت بکنت، چیدگئ پیما، رنداشه مزنا دیوانی دوهمی مرد که شه دگران مستر بیت، سُج وگج کنت، همی وڑا تاگدء یین مردیا، هر گجام شه نوک آتا پرس وسوجی گیت، مگه رنداشه ای مجلسئ مزنئ موکل و ازمی گرگا.

ای پرس وسوج هم چنت رازانت، اگه نوک آت سادگین مردمی ات چوش آیرا سوجه کننت:

- هبربدی!

اگه نوک آت شه کئومی مزن، کماش و سر وکان ا ت گشنت.

- مهربانی بکن:

اگه نوک آت چنت مردم بنت دگه شه گونڈي ومزني و کار وذمه واريي ديماهرگجامي هبره دنت و آدگه په کراریه کوشکننت.

بازی بلوچانی ٹکرانی تها دود و دستور انچوش انت که تانکا اسپیت ریش یا ٹکری کماش، جُست کنگئ حکا داریت ودیوانی نندوک کرار نشتگنت وگوش دیوک انت، ٹکری هستیت که پرس وسوجی حکا مُلا یا پیش نمازا دینت، چشین هم انت که دیوانی کوت گروکانی مزن زات حک داریت که اولی سوجا بکنت.

معلمئ تچ وتاگ:

* واندگاني گسوين كارابچاريت، سوگه راهشوني بكنت.

* په واندگاني پکرئ نزآورتنا، دیما شه سبخئ بنا کرتنا هما جستانا شه آوان سوج بکنت که به سبخئ برزگا نمشته انت.

* سبخا په برزين تواري بوانيت.

* سبخئ نوکین گالاناگون مانایش به تختئ دیما نمشته بکنت.

* په واندگاني اوشکتنا لهتین جمله بگشیت.

* په گشتگین مطلبئ باروا شه واندگان جست بکنت.

* شه سئ واننداگا بلوۆیت، چیزیکه دیما شه جستان اوشکتگنت یکوار دگه شه بر په برزین تواري بگشنت.

وانندگاني تچ وتاگ:

- دو وانندگ په رون سبخا په برزین تواري بوانیت.
- وانندگ سئ بارینت وگون وت په اي سبخئ باروا هبر بدینت.
- شه هر باري یک وانندگي چیزیکه شه وتي همراکان اوشکته و زانت په دگران بگشیت.
- نوکین گالاناگون مانایش شه تختئ دیما به وتي کتابچهان بزورنت.
- اوشکتگین جملهانی باروا جستانا پسو بدینت.
- سئ وانندگ په رون چیزیکه دیما شه جستان اوشکته شه بر په برزین تواري بگشیت.

شه وت کرتن:

عزتمندین معلم په ایشي که شه وت بکنت که بارین وانندگ سبخا په شري هیل زرتگنت اگه نه شه آوان جست بکنت.

- کئ چه هبرئ باروا هبر داتگه کنت؟
- هشت وانندگ گون وت یگجا چه هبرئ دیواني جوڑبکننت؟

همي راز په وانندگاني لکتنئ مهارتئ پرواك كرتنا لهتین جمله په آوان گشتگ بیت.

گسویین کار: اي سبخا به وتي کتابچهان بلکت و شش وانندگ په وتي جندئ وش دگه روچي دیواني برجا بکنت وچه هبرئ دودا تسرکنت.

شیواری

مخسد:

- واننڈگ سبخا بواننت وبلکنت.
- شه کوشست و تلواسگئ جوانین آسرا سي بنت.
- وهده وپاسئ کدرا بزاننت.

جست:

۱- گجام جاندار بازکسان بلي سک زحمت کش انت؟
۲- شه وهده ووختا جوانین کتۍ نه گرگ چونین آسري داريت؟
۳- اگه وخت و وهدئ کدرا مه زانن چونه بيت؟

لوارئ تچکین روچاني موسم ووهده که زبرين رساکي په کارا انت و گله وتوشگ ودانگئ نزآورتنئ وخت انت، خواریکشین مورینکي اي روچ و شپاني کدرا جوانه زانت، آ شه تاري تا نواشاما کاره کرت و گله ودانگ نزه کاورت ووتی دورا سیله کرت. آ باندئ روچئ غما ات یک کتره يي هم ویلا نه گوازینت، سرآیي که دیست که به آیي پانادا مدگ، پوغوټ و ملاکه (پروانگ) هچيي غما نه انت کشت و کشار وباگاني تها آزاته گردنت، ورنت و وسپنت.

لوارئ گرميي موسم ووهدئ شپ وروچ گوستنت، تیرماهئ موسم رست، درچک وپُلاني بلگ پلیت و زرد بوتنت و به ڈگارئ دیما ریتنت، هوا وش وش سرد بوت.

خواریکشین مورینک که شه هما سروهدا دلسندین کارانا تسره کرت و په وتي آیوکا توشگ و وراک نزه کاورت، زمستانئ پوره يي غما ات زانت که سردي و سکيي شپ و روچ به دیما انت، وتي سرینا سک تره بست و کارا گیشتر واکه دات، گله ودانگ نزه کاورت و پسان وامبار کرت.

یک روچي شه مدگ، پوغوټ و ملاکها سوج کرت، شمئ زند وشه گوزیت؟ باندي روچئ غما وارتگت؟ من که شماره گند ین مچین روچا په گوازي ووشالیه گوازینت، بارین په وتي

زمستانا توشگ و دانگ نزآورتگت؟ لواریٔ موسم ووهده گوست، تیرماه رست، تیرماهیٔ پدا زمستان انت، همیکه چم مټ و پاچ بنت زمستان همه رسیت، سرده بیت، به سردیا کسي دله نه کنت که په گله و دانگیٔ نز آورتنا به ډنا بروت، آختا چونه کنت؟

پوغوټ، مدگ و ملاکه هیچ وتي خیالا نیاورتنت و هندتنت، پدا وتي گوازي وسیلا بنا کرتنت، هرسون چاره کرتنت، هرچه وراک، گله ودانگ که دیستنت، کاسي وتي هما دم و پاسیٔ ضرورتا وارتنت، دگه روچیٔ غما نه اتنت. مورینکیٔ هبرا اي شپ وروچ، هم انچو گوستنت که هیچ زانتگ نه بوت. تیرماه آسربوت و زمستان رست، گرندوگوات و هور وبرف مچین جاگها گپت و هیچ ساهداري شه وتي گس و وارٍ، کُډ، کلونډ و کدوگا در بوتگه نه کرت، هرگجامي به وتي گس ولوگا منت.

شیوارین خواریکشین مورینک، شه گرم ووشین موسم ووهدا په شري کټ گپتت. هما سروهدا اي روچاني غما ات وزانت که زمستانیٔ سردین روچ و شپه کاینت، وتي توشگ و گله ودانگیٔ پکرا کرتت و شه هچییا کمیي نه داشت،جوانین وراک و خوتیٔ واوند ات. په کراري و اسرات زندگیه کرت، مگه لیباتین مدگ، پوغوټ و ملاکه که وتي مچین وختا په لیباتي وگوازي گوازینتتنت گشنگ، دل آپ و دست اورک منتتنت و هچي نه داشتنت.

یکروچي پوغوټ باز گشنگ بوتت،مدگیٔ گسا شوت و گشت: مدگ شریک غټ شه گشنا مرتون،گسا پوچي کاسا خوت وورگي نه انت که بورین، دستا تچک بکن چیزي په وراکا بدیٔ، مدگ گشت: شه گجا بیارین همي دما من شه ته گیشترگشنگون، مگه نه دیستیٔ که به لواریٔ موسما من و ته هم گوازیه اتن، مشما اي روچاني هوشا نه اتن، بیاکه هردوکین به ملاکیٔ گسا برون و شه آیي نان، خوت و ورگي بزینن.

روچ ماله ات هردوکین لاپ گشنگ و دست اورک سوني ملاکیٔ گسا رادگ بوتنت، شه بي خوتي وبي وسیا په جواني راه شتگه نه کرتنت، سردین گوات وهورآوانا بي وارکرتت، په یک رازي ټلتنت و وترا به وتي شریک ملاکیٔ گسا رسینتنت، رندا شه وش آمد و سروسوجیٔ گپتن و گوستگین دورو باریي گل و گوازیي روچاني یات بوتا ملاکه شه آوان جست کرت، چون که منا یات کرتت، آگشتنت دوستیٔ یات امیٔ هوشا ات بلي نون گون سکي و ډکالیي دیم په دیم بوتگن، پمیشا تیا په خوت و وراکا آتگن، پوغوټ وتي و مدگیٔ نکلا کرت و لوټت که چیزي

ورگي شه ملاکها بگیت مگه ادا هم نه بوت ملاکه گشت: من هم باز گشنگون، درمنتگون چون کنین، شما وت دیستت که به گوستگین گرم ووشین موسم و وهداگون شما یگجا به گل وگوازیا مشکول اتون رساك ووختي په خوت وورگیي نزآورتنا نه ات، تانکا بیوسین مورینکوك اینگور و انگور گله و دانگئ ودي و نزه کاورت، نون دپه نه بیت که شه آیي کمک بلوټن، مدگ و پوغوټ هما دماگشتنت: ملاکه براس! انگته هما دیمی ډکین هبرانا ده ئ، آگه چیزي ودي مه بیت مرن، بُست که مشما هرسئین مورینکئ گسا برون بیت چیزي داشتگ بیت و بدنت.

مدگ، پوغوټ وملاکه هرسین مورینکي گسا شوتنت، دیستنت که مورینك سیر و پربه وتي گسا وپته و هرنیمگي ورگیین چیزاني امباردیسته بیت، آیرا شه وابا پاد کرته رندا شه وش آمد و سروسوجئ گپتنا وتي ډکالي وگشنگیي نکلا په آیي کرتنت و گشتنت: نزینك انت شه گشنا مرن، په اما خوت و ورگي بیار، بازسك گشنگن.

خواریکشین مورینك که شه هما سروختا زمستانئ سردین شپ وروچاني غما وارتت و گون وتي بازین کار وزحمتا هرچیا امبار و پسان کرتت شه هیچیا کمیي نه داشت، زوت په آوان ورگي آورت وگشت: اي سکیانا وت به وتي سرا آورتگت، گرم ووشین موسم و وهدانا په لیباتي وگل وگوازي گوازینتت، اي پکرا نه کرتت که باندا هم روچي هست آگه نه، انون به وتي سرا وارتت و گشن وډکالیا دیستت، دوارگ شما بیت و انچو مه کنت. به گرم و وشین موسم وهدا باندئ روچا مه شموشت.

معلمئ تچ وتاگ:

* وانندگاني گسویین کارا بچاریت، ردانش بگیت، سوگه وراهشوني بکنت.

* په وانندگاني پکرئ ساجو کرتنا شه آوان هما سکین دیوکین جستانا سوج بکنت که دیما شه سبخا نمشته بوتگنت.

* سبخا په برزین تواري بوانیت.

* سبخئ نوکین گالانا گون مانایش به تختئ دیما بلکیت.

* وانندگانا سئ بار بکنت که گون وت په اي نکلئ باروا هبر بدینت و گهسرا شه هرډلي یك وانندگي چیزیکه شه وتي همراکان اوشکته و زانت په برزین تواري بگشیت.

* په وانندگاني اوشکتنا کسانین مطلبي بگشیت.

* په گشتگین مطلبئ باروا شه واننداگان جست بکنت.

* شه سئ وانندگا بلوټیت، چیزیکه دیما شه جستان اوشکتگنت یکواردگه شه بریه برزین تواري بگشنت.

وانندگاني تچ و تاگ:

+ گسویین کارئ کتابچهانا په چارتنا در کننت، معلمئ سوگه وراهشونیا نا به وتي هوشا بگرنت.

+ سکین دیوکین جستاني باروا پکرکننت.

+ سبخا بشکننت و نوکین گالانا سیایگ بکننت.

+ نوکین گالاني مانا شه تختئ دیما به وتي کتابچهان بزورنت.

+ وانندگ سئ بار بنت و گون وت په اي نکلئ آسر و نتیجئ باروا هبر بدینت و شه هرباري یک وانندگي چیزیکه شه وتي همراکان زرته وزانت په دگران بگشیت.

+ چیزي که معلم په اوشکتنا گشیت په شري بشکننت.

+ اوشکتگین مطلبئ باروا جستاني پسوا بگشنت.

+ سئ وانندگ په رون چیزیکه دیماشه جستان اوشکته یکواردگه شه بریه برزین تواري بگشنت.

شه وت کرتن:

عزتمندین معلم په وانندگاني شه وت کرتنا که بارین سبخا په شري هیل زرتگنت اگه نه شه آوان جست بکنت.

- کئ اي نکلئ آسرو نتیجئ باروا هبرداتگه کنت؟

- شه اي آسمانکا چي پنت زرتت؟

همي راز په وانندگاني لکتنئ مهارتي پرواک بوتنا لهتین جمله په آوان بگشیت.

گسویین کار: دگه نکلی که وته زانت و یا شه شمی وتیان په شما گشیت به وتی کتابچهان بلکت و دگه روچی به صنفئ دیما بوانت.

فولکور یکین لبزانک

(ادبیات)

مخسد:

- وانندگ سبخا بواننت وبلکنت.
- فولکوریکین لبزانکا درست کننت.
- شه لبزانکئ دروشم وڑولاسی بنت.

جست:

۱. فولکوریکین لبزانک کي انت؟
۲. گالوارین ادبیاتا به دگه گجام ناما یاته کننت؟
۳. آسمانك، لیکو، متل و چاچانی گشوك کئ انت؟

به جهانی راجد پترا، دایم ملت وکئوم په وت خزانگی شه زانگ وهنرا جوڑ کرتگ وآیراشه یك نبیرگی په دگه نبیرگی رسینتگنت ای ملت وکئومانی تها، امئ مخلوك هم بازین کنڈی وخنجی شه زانگ و ادبیاتا داریت که می ملکی چنت هزار سالگین ریدگین راج دپتری گواه انت.

هر گجامی ادبیات دورنگ ودروشم داریت.

۱- لیکوکین ادبیات.

۲ - نکلیین یا گالواری ادبیات.

می مخسد ادنا دوهمی یاگالواری ادبیات انت.

گالواری ادبیات، ای ادبیاتا عامه یین یا فولکوریکین ادبیات هم گشنت که آیک راجی نندوکانی شوکی وهنریین زوانیین چیز انت چو:

آسمانک، کسمانک (ڈرامه)، نکل، شیر، متل، چاچ ولیکو ودگه.

فولکوریکین لبزانک ادبیات، مچانی هورین گدانت وبه گجام مردمی تالك نداریت، چو: آسمانک، لیکو، متل وچاچ که گشوکش درا نه انت.

گالوارین ادبیات غم، گل وبال، عشق، تلاه، خشم وگزب و مرانگیی نمونگ انت، پمیشا اما آوانا په برزین چمی گندن، چیدگی پیماشه لیکوان:

مـــاریی دارین نامـــی نازینک انت
دختری نشتگ شك وآدینک انت

* * * *

بنزیـــن ریچـــین سوپریٔ باکا
تومنا دورکـــن شـــه... حاکا

* * * *

معلمیٔ تچ وتاگ:

* وانندگانی گسویین کارابچاریت، سوگه و راهشوني بکنت.

* په وانندگاني پکریٔ نزآورتنا، دیما شه سبخا شه آوان هما جستانا سوج بکنت که به سبخیٔ برزگا نمشته بوتگنت.

* سبخا په برزین تواري بوانیت.

* سبخیٔ نوکین گالاناگون مانایش به تختیٔ دیما نمشته بکنت.

* وانندگانا رساك بدنت که نوکین گالاناگون مانایش شه تختیٔ دیما بزورنت.

* په وانندگاني اوشکتنا لهتین جمله بگشیت.

* گشتگین جملهانی باروا شه آوان جست بکنت.

* شه سئ واانندگابلوتیت، چیزیکه دیماشه جستان اوشکتگنت شه بر په برزین تواري بگشنت.

واانندگاني تچ وتاگ:

+ دو واانندگ سبخاپه رون په برزین تواري بوانیت.

+ واانندگ سئ بارینت وگون وت په فولکلوریکین لبزانک(ادبیات)ئ باروا هبر بدینت.

+ شه هرباري یک واانندگي چیزیکه شه وتي همراکان اوشکته و زانت په دگران په برزین تواري بگشیت.

+ سبخئ نوکین گالاناگون مانایش شه تختئ دیما به وتي کتابچهان بزورنت.

+ چیزي که معلم صاحب په آوان گشیت په شري بشکننت.

+ سئ واانندگ په رون چیزیکه دیما شه جستان اوشکته یکواردگه شه بریه برزین تواري بگشیت.

شه وت کرتن:

عزتمندین معلم په ایشي که مالوم بکنت که بارین واانندگ سبخا په شري هیل زرتگنت اگه نه شه آوان جست بکنت.

- شه شما کئ فولکلوریکین لبزانکئ باروا هبرداتگه کنت؟

- آسمانک، چاچاکه، لیکو و متلاني گشوک کئ انت؟

همیراز په واانندگاني لکتنئ مهارتئ پرواک کرتنا په آوان لهتین جمله گشتگ بیت.

گسویین کار:

اي سبخا شه بر بکنت.

حرف

مخسد:

- وانندگ سبخا بوانِنت ویلکنت.
- حرفا درست کننت.
- حرفئ وڑ وڈ ولانا بزاننت.
- حرفئ کار مرز کرتنا هیل بزورنت.

جست:

١. حرف چیا گشنت؟
٢. جرئ حرف چیا شنت؟
٣. سرئ یا سرا چون کارمرزه بیت؟

حرف هما انت که نام وفعلانا وهمی وڑا جملانا ربطه دنت ویگجا کنت که آوانی پورهین مانا روش ببیت، حرف باز ڈول داریت که ادا بیانه بنت.

جری حرف: هما انت که ناماگون فعلا یاگون فعلی مشابها یگجا کنت چو:

تها: شه ناما رندا کیت وآیی مانا «داخل» انت.

گسئ تها، باگئ تها، یابه گسی تها، به باگی تها. اگه نام «مجرور» گپتگ مه بیت گڑا «تها» ی بدلا «به تی» کار مرزه بیت چو به تی نه انت یا به تی انت.

سری یا سراچو:

په خیری شه سرئ گوست، سرئ چیرئ بوشت، واگه مجرور هم گشتگ بیت سرا گشتگه بیت چو: بلای شه آیی سرا گوست واگه مخسد عدد بیت گڑا«سری» گشتگه بیت چو: سری مردم، سری پَس. همی وڑا «سری» «گهترین» اول درجه هم مانا دنت. چو:

سری کوہگاناوت برت. واگه سرسری گشتگ بیت یاسرسراگشتگ بیت یک چیزی برزگا مانا دنت. چو: شیرانی سرسرا نز آورت، گلهانی (گله انی) سرسراوت برت مگه سرسری هما انت که چیزی په هورت گندی دیستگ وچارتگ مه بیت ویک چیزی را په بی پروایی بچارنت

وچمشانکی بکننت چو: به
کتاب به میزئ سرانه انت. که کمتر گشتگه بیت پچی که بید آیی هم مانا پوره انت. چو: کتاب میزی سرانه انت.
چیراچو: کاسگئ چیرا، کالاهانی چیرا، پوگانی چیرا. که اداچیر جالگا مانا دنت.
شه یا چه یا اچ: شه مجرورا دیما کیت چو: شه لوگا آتون، چه مکتبا شتون. کلما شه آیی بزن. دو اوگانی اچ هما زران بزور.
تا: شه مجرورا دیمترا کیت وگُدیبن حد وجاگهی مانا دنت. چو: تاکندهار شتگیت، تاشارا شتون تانماشاما نشتون.
انگته، تننگا: تا انونئ مانا دینت ویک کاری راکه شه گوستگین وهدا بنا بوته وتا وختیکه گشوک هبره دنت نشانه دنت. چوکه شنت:

بگردینت پدا راهت کتگ رد   تننگاتازگنت ورنا شمئ پـد

بیبرگ انگته شه لوگا نیا تگیت.
گون همرای مانا دنت چو: گون من بره، گون آیی کار بکن، گون من چیزی نه انت.
په: گون ایشی ضمیر هم آورتگه بیت. چو: ای مچین کارانا «په تی، په آیی، په شمئ، په وتي ودگه» خاطراکنین.
-دیستگون. ادا زمانگئ ابتدا ماضی انت وتا انونا رادگه مانیت واگه زمانگی ابتدا انون بیت ورادگ ودوامی به آیو کا بیت گدا شدنگو یا به آنگو کار مرزه بیت. چو: شدینگو پدی مگرد. شه مروچی به آنگو ترا کاری نه انت.اینگو، آنگو یا اینگر وآنگر: نیمگ وسونئ مانا هم دینت. چو: اینگو بره، آنگوبره.
«پا» هم په همی مخسداکار مرزه بیت. چو: شه پاری پا امئ گسا نیاتگیت شه زی پا زیان انت. پا ادا وخت وزمانگی ابتدا وبنا بوگا نشان دنت. تا هماکترا که هبر داتگه بیت وایش به آیوکا (آیندۀ) کار مرزه نه بیت چوکه شه زی پا یعنی شه زیین روچا به اینگو تاهمی دما که هبرد اتگه بیت واگه سرا عدد کار مرزه بیت «پا» گشتگه نه بیت. چو: چار روچ انت آیراندیستگون.
معلمئ تچ و تاگ:
* واندگاني گسویین کارا بچاریت، سوگه وراهشوني بکنت.
* په واندگاني پکرئ نزآورتنا، شه آوان هما جستانا سوج بکنت که به سبخئ برزگا نمشته انت.

* سبخا په برزین تواري بوانیت.
* سبخئ نوکین گالاناگون مانایش به تختئ دیما نمشته بکنت.
* په نوکین گالاني سیایگ کرتنا واندگانا رساك بدنت وسوگه بکنت.
* په واندگاني اوشکتنا په آوان لهتین جمله بگشیت.
* په گشتگین جملهانی باروا شه واندگان جست بکنت.
* شه سئ واندگابلوټیت، چیزیکه دیما شه جستان اوشکتگنت یکواردگه شه بر په برزین تواري بگشنت.

واندگاني تچ وتاگ:

+ دو واندگ سبخاپه برزین تواري بوانیت.
+ واندگ سئ بارینت و گون وت په حرفاني ورو ډولي باروا هبر بدینت.
+ شه هرباري یک واندگي چیزیکه شه وتي همراکان هیل زرته وزانت په دگران بگشیت.
+ سئ واندگ په رون سبخئ یک یک بارا په برزین تواري بواننت.
+ سبخئ نوکین گالاناگون مانایش شه تختئ دیمابه وتي کتابچهان بزورنت.
+ جملهاناکه معلم صاحب په آوان گشیت په شري بشکننت.
+ سئ واندگ په رون هماجملهانا که دیما شه جستان اوشکته یکواردگه شه بر په برزین تواری بگشیت.

شه وت کرتن:

عزتمندین معلم په ایشي که شه وت بکنت که بارین واندگ سبخا په شري هیل زرتگنت اگه نه شه آوان جست بکنت.

- حرفاکئ تعریف کرتگه کنت؟
- جري حرف چیاگشنت؟

همي راز په واندگاني لکتنئ مهارتئ پرواك کرتنا، په آوان لهتین جمله شیت.

گسوپین کار:

حرفئ تعریف و حرفئ وروډولا به وتي کتابچهان نمشته و شه بر بکنت.

عطفیٔ حرف

مخسد:

* واندگ سبخابوانںت وبلکنت.
* عطفیٔ حرفادرست بکننت.
* به جملان عطفیٔ حرفا بزاننت و کارمرزکرتگ بکننت.

جست:

۱ – عطفیٔ حرف گجام انت؟
۲ _تردیدي حرف چیا شنت؟
۳ – نداي حرف چي انت؟

عطفی حرف:

هما حرف انت که دو گال یا جملاناگون یکی آدگرا وصله کنت.

که چیدگ و درورش جالگاکاینت.

و- چو: کریم وبالاچ گساشتنت. کتاب وکلم. نان وآپ.

هم- چو: من شتون ته هم بروی. هم کاره کنت هم سبخه وانیت

پدا، رندا، گڈا- چو: من گسا رستون پداتی براس آت. ڈگاراتوم جتون رندا لنگار کرتون. منی کتابا بیار گڈا بره.

چي که- دو عملا نشانه دنت چو:

امبراني چي که پاري هم هورنه کرت. اوسارچي که زینا هم زیان کرتگیت.

که - چو: شت که وتی براسا بگندیت ادا روگی مخسد بیان بوت.

انگته- چو: منی دیمئ واما نداته انگته دگه زرهمه لوٹیت.

چیزی- چو: چیزی ته ایره رستی وچیزی من پدتراشتون.

یا- چو: یاوت بره یاوتی براسادیم بدی.

بلکین- چو: شه آیی سوجِ کن بلکین بگشیت. که بلکین احتمالاً نشانه دنت.

تردیدی حرف:

هما حرف انت که شه دو چیزا یکی را یا هردو کینانا رد یا نفیه کنت.

یا: په گت وشکئ واستا گشتگه بیت که شه دوهبرا یکی بوتگ بیت یا مه بیت

چو: یامنیت یانه منیت، یا نیاته یا بازدست گٹ انت.

- اگه: واک واختیا رانشانه دنت. چو: کبوله کنی اگه نه، اگه اسپا آورتئ اگه اشترا

وتی سوجا په من دیم بدی اگه نه گون گرٹیا دیم په دیمه بین.

استثنای حرف:

هما حرف انت که یک چیزی راشه دگراجتا کنت.

بی، بید، بی شه، چو: بید شه خدا شه دگه کسامهُ ترس. بی کارمه نند.

علتی حرف:

هما حرف وگال انت که به یک جملی آدگه جملئ سببابیان بکنت. که پمیشا، پمیشی. چو: زی باز یخ ات پمیشا، پمیشی من آتگ نه کرتون. دروگ مه گش که تی دیم سیاهه بیت. بالاچ شتگ نه کرت په ایشی که باز هوره گوارت.

پمی وجا یاشه همی واستا، شمی سببا مچین یک مانای دارنت وعلتا روشه کننت.

باز هوره گوارت (پمیشا، شمی واستا، شمی وجا) شتگ نکرتون.

شرطی حرف:

اگه یا اگن- آ وهدا کار مزره بنت که گشوک کاری بوتنئ واستا شک بداریت

اگه شه من سوج کرت بگش شارا شتگیت.

همی که- په یک شرطی پوره کنگا گُشوکئ اُمیتا روشه کنت. چو همی که بروت مناگون وت بارت.
تاکه- تاکه زاگ مه گرت ماس آیرا گُودان نه دنت. تاکه اما کار مه کنن امئ مُلك آبا ته نه بیت.
هر کدین، هروخت- هرکدین که آت مناسی بکن.
چنکر- چنکر روچ بگوزنت اما گیشتر بلده بن.
هرچی- هرچی بکشئ هما یرا دروه کنئ.
په ایشی- په ایشی خیری نه دیستن که کشارا به وختی آپ نه رست.
اگه نه- جوان بوت که اشترا آورتون اگه نه گون اسپا سزا بوتون.
سرایشی که- سرایشی که کسان انت باز دگرانی خیالا ساتیت.
بیانئ حرف:
که- چو: آگشت که من باندا کائین.
ندای حرف:
او، و-: او براس وتی کارئ پدابره. وناکو چیوه گشئ.
ایجابی حرف:
هما حرف که به توار یا هبری جوابا گشتگه بیت آیرا ایجابی حرفه گشنت.
چو: هان، شه، چی، باز جوان انت، په چمان، راست انت، حقیقت انت، شرانت، همی ڊول انت، خیر بگندئ، خانه آبات، شرجان همی راز انت ودگه.
هان، چی، جان، بلی به یک تواری یا سوجی جوابا گشتگه بیت -چوکه ماس زاگا گشیت، چی، چی جان،- زاگ ما ساگشیت، هان، بلی، شه، شرانت، جوان انت، باز جوان انت، په چمان ایش به لوٹگی جوابا گشتگه بنت. چو:
مروچی مه ره باندا بره
جواب: شرانت، شه، په چمان، جوان انت.
په چمان به جوابا احترام واخلاصا نشانه دنت. چوکه یک مزنین مردمی شه کسانین مردمی

چیزی بلوټیت وآبگشیت په چمان.

حقیقت انت، راست انت، همی ڈول انت، همی راز انت، زانین په هبری تصدیق کنگ ومنگا گشتگه بیت.

زانتون، سرپد بوتون، پوه بوتون. او شکنو کی سر پدبو تناشه یک هبری نشانه دینت.

ای مچین حرف به منفیین کلامی جواباهم گشتگه بنت. چو:

ته آیرا چیزی مه گشی- جواب: جوان انت، په چمان، شر، باز جوان.

نفی وسلبیٔ حرف:

ای حرف په یک کاری نه کرتن وانکارا کار مرزه بیت.

نه ومه گون هر مثبتین فعلی که آورتگ بنت آیرا منفی جوړه کنت:

کیت نه کیت، روت نه روت، بگش مه گش، آتگیت نیا تگیت.

نا- ای سلبیٔ حرف انت که اگه گجام نامی سرا آورتگ بیت آیی مانا بدله بیت. چو: جوړ نا جوړ، دُرا نادُرا، سرپد ناسرپد.

بی- ایش هم «نا» ی وړا سلبیٔ حرف انت. چو: مزگ بی مزگ، علم بی علم، کار بی کار

نه- سوجی پسوا گشتگه بیت. چو: بالاچ گسا انت؟ نه گسانه انت. نه نه – په گیشترین تاکیدو سوگها گشتگه بیت. چو: مرو چی سردانت په دارا بریین.

جواب- نه نه هوش کن مه روی

تعجبیٔ حرف:

پوه! پوه هو! پوه هوهو! بابه جان! ببا! اوهوهو! چون! چنکر! شه ای حرفا یک چیزی مزنی، بُرزی، بازی، براه وډیلیٔ واستا مردمیٔ حیران بوتن زانتگه بیت.

پوه هوهو چونین مزنین باری!

بابه جان چونین وشین تروکی!

او هو که رود چنکر سیل کرتگیت!

بیا که چونین جوانین بجنډه انت!

کریم گشت که کسی منا په کشتی واپنتگه نه کنت. گون انچین جملی او شکتنا دومی مردم گشیت - شه! ووتی حیران بوتنا نشانه دنت.

گل وشادی کنگئ حرف:

هما حرف انت که به گل وشادیی وختا گشتگه بنت. چو:

الله جان! واوا! وخ وخ!

همی که مردم یک چیزی گندیت وپه آیی واستا گله کنت دگه سراهمی برزگئ حرف شه د پا دره بنت وپدا همی چیزی صفته بیت:

- الله جان منی پس آت!

- واوا چونین جوانین جامگی انت!

- وخ وخ په منی گلیین براسا!

واهگ وارمانی حرف:

هما حرف انت که گون آوان یک چیزی واهگ وارمانی دارگ روش کرتگه بنت وآ ایش انت

– ارمان، ارمان صدارمان، افسوز، صدافسوز ماستین، کاشکی.

- ارمان که یک وار آیرا بدیستینون.

- ماستین یکوار بیاتین.

- افسوز که پدوارگ نیات.

- ارمان وصدارمان که زوتی پداشت.

معلمئ تچ وتاگ:

* واندگاني گسویین کارا بچاریت، سوگه وراهشوني بکنت.

* په واندگاني پکرئ نزآورتنا، دیما شه سبخا شه آوان هما جستانا سوج بکنت که به سبخئ برزگا نمشته بوتگنت.

* سبخا په برزین تواري بوانیت.

* سبخئ نوکین گالانا گون مانایش به تختئ دیما نمشته بکنت.

* په واندگاني اوشکتنا لهتين جمله بگشيت.
* په گشتگين جملهانی باروا شه واندگان جست بکنت.
* شه سئ واندگا بلوټيت،چيزيکه ديما شه جستان اوشکتگنت شه بر په برزين تواري بگشنت.

واندگاني تچ وتاك:

+ دو واندگ په رون اي سبخا په برزين تواري بوانيت.
+ واندگ سئ بار بنت و گون وت په حرف و حرفاني ډولاني باروا هبر بدينت.
+ شه هرباري يک واندگي چيزيکه په اي سبخئ باروا شه وتي همراکان زرته وزانت په برزين تواري بگشيت.
+ سئ واندگ سبخئ يک يک بارا په برزين تواري بوانيت.
+ نوکين گالاناگون مانايش شه تختئ ديما به وتي کتابچهان نمشته بکننت.
+ اوشکتگين جملهانی باروا جستاني پسوا بگشنت.
+ سئ واندگ په رون چيزيکه ديما شه جستان اوشکته يکواردگه شه بر بگشيت.

شه وت کرتن:

عزتمندين معلم په ايشي که شه وت کنت که بارين واندگ سبخا په شري هيل زرتگنت، آگه نه شه آوان لهتين جست بکنت.

گسويين کار:

عزيزين واندگان ! اي سبخا به وتي کتابچهان بلکت و شه بربکنت.

میرم خاتون

مخسد:

- واننده‌گ سبخا بواننت وبلکنت.
- نکلا بواننت وبزاننت.
- نکلانی گشتن واوشکتنا خوبگرنت.

جست:

۱- کئ نکلی گشتگه کنت؟
۲- میرکی نکلا او شکتگت؟

میرکی نام اصلا میرم خاتون ات. آیرا میرگل، مهرك، مهرگل میرك ومهرجان توار جتنت. میرك کیگدین جنکی ات که مان بلوچستان سر بازی دمگا به پیردان نندوك ات، آیي باز چٹ وشیوار ات.

پسئ نامی شاه محمدات، آکه به ورنائیا پاد اشت، شه هرنیمگی که ورنا سی بوتنت په کاسدیی کاتنت، پسی لوٹت که آیي جنکئ زندئ همراك بریبر گون آیي جندئ دلئ لوٹگا بیت. پمیشا بیدی پسندئ زورا نسریی کاری نکرت. جنکو بازینی کاسدیا نه منت که آوان آسرد کشتگ و بر گشتنت.

روچی ملافاضل شه رندی تمنی مزن نامین شاعران که سندی نندوك ات، میر کی نام وتوارا که اشکت شه اودادیم په پیردان سرگپت ومان پیردان گون شاه محمد دیوان کرت ووتی آیگی مخسدا گشت.

شاه محمد وتی جنک میرکالوہت وگون آیي هبردات. میرکی پسند نه بوت، ملا فاضل گون پرغمین دلی به وتی هلکا برگشت وشه اودا شیری که په وتی مهلنجاگشت، به کپوتی پادابست وپه میرک راه دات.

پداشه ملافاضل، پنجگو ری نندوك ملاعزت که میرکی ورنایی وچتیی چورگا اشکتت وشه درا یکدل نه صددل سری عاشق بوتت په میر کی کاسد بیا سرگپت.

ملاعزت، سک چتہ وپهلگدین ورنای ات که شه هیچ سونی کمیی نداشت. آوانی سیم و دمگا کسی به آیی ورناهی و جمالا نه رست. آ اسپی سوار بوت ودیم په پیردان سرگپت، شپی جای وروچی جای آت تا که پیردانی نزینکا رست.

پیردانی رودئ کئرا آت، ملا عزت شه همی رودا باید انت رد بوتین تاکه به پیردان برستین، به همی درگتا که کات شه رودا بگوزیت، میرک گون وتی چنت گوارکوا همی گودری پهنادامشکا آپه کرت، درگتی که آوانی چــم به بیگا نگین مردین زاگی که اسپی سوارات کپت جستنت وچیر کپتنت، مگه میرک رساك په جیگانه کرت ومنت، ملاعزت که دگه جینکوانی هندگ وهله باش وپاد درشپا اشکت، چک جت، چمی به میرک کپت. پکر کرت که ماهئ دیما سیاوتارمین جمری گپته ودنیارا شپ کرتگیت وشه ای هبرا درگتی که به آوانی الکارست سی وسرید بوت وزانت که هما جنکو میرک بوتگیت وبه آیی دلاعشقی آس گیشترشه دیما بال آت. آ په کاسد یا شاه محمدی لوگاشت، شاه محمد وتی جنکا سهی کرت.

میرک شه وتی گوارکوان یکی را په ملاعزتی چارگا راهدات تا که آیرا بگندیت ووتی چم دیستا په آیي نکل بکنت ورنداشه آیگ وهبر کنگا میرک وتی اشتا تگیبا بایدنت سهرا بکنت، درگتی که گوارکوی آیی سرو صورتی نکلا بریبر گون وتی چـــم دیستا په میرک کرت، گڈان میرک وتی رضایتا په پسانشان دات، پداشه رضایتی گرگا، ملاعزت لهتین سهوری ہك وزرشاه محمدا تیکی دات وپه زر، سهور ولبیسی آرگادیم په وتی هلکا سرگپت، چنت شپ وروچ راه شت وراهی تهاشه گلا نه زانت که ترنده روت یا که کرار، روچئ چه پاس انت، شپئ سرانت یا که پاسي گوسته، تاکه به وتی هلکا رست، چنت روچ کارات که تیاری بگیت و رندا پدوی دیم پــــه

وتی دشتاری هلکاراهدگ بوت.

ایشابل که ته ملاعزتی برگشتنا، میرك گون جورِ نبوگیین نادُرایی دست وزنچك بوت، چوکه بخت وروچ همیش ات که ای دوکین یکی به آدگرا به ای دنیا ها مه رسنت. پداشه چنت وهده نا جورِ بیا میرك ای دو روچیین دنیا یل دات ومُرت.

ملاعزت که گون بازین گل وبالی هورگون وتی لهتین همراه ودوستی په آروسییا سرگپتت، شپ وروچ، ژندی وآسودگی تن وگشناسیله نه کرت واسپا شلاغه جت که زوتی به پیردان برسیت، به منزلارست مگه بی مرادینا.

گون ملاعزتی رسگا، میرکی گورکنگ بنابوت، کسی شه هلکی نندوکان که گون میرکی زوال بوگا سیاه پوش ات، گون ملاعزت دریچ کرت آیراشه آیی مهلنجی مرکا سرپدکرت وگشت که همی لتِینی که مردمانی کوپگانی سرا انت ودیم په گورستانا برنت آیی مهلنج انت، ملاعزت کوکار کشت وغش کرت، سری سردین آپ ر یتنت تاکه سار کرت وگون گرا ن بلهِین غمی پدیش شت و گورستا نا بازگریت وارس ریت.

ملاعزت په نامرادي وباز ناامیتی دیم په وتی لوگ و دیارا برگشت.

معلمئ تچ وتاگ:

* واندگاني گسویین کارا بچاریت، سوگه وراهشوني بکنت.

* په واندگاني پکرئ نزآورتنا، دیما شه سبخئ بنا کرتنا هما جستاناشه آوان سوج بکنت که به سبخئ برزگانمشته بوتگنت.

* سبخا په برزین تواري بوانیت.

* سبخئ نوکین گالانا گون مانایش به تختئ دیما نمشته بکنت.

* په واندگاني اوشکتنا لهتین جمله بگشیت.

* په گشتگین مطلبئ باروا شه آوان لهتین جست بکنت.

* شه سئ واندگا بلوتِیت، چیزیکه دیما شه جستان اوشکتگنت یکواردگه شه بر په برزین تواري بگشنت.

واندگاني تچ وتاگ:

+ دو واندگ سبخا په رون په برزين تواري بوانيت.

+ واندگ سئ بارينت و په اي نكلئ باروا گون وت هبربدينت.

+ شه هرباري يک واندگي، چيزيکه شه وتي همراکان هيل زرته وزانت په برزين تواري په دگران بگشيت.

+ سبخئ نوكين گالاناگون مانايش شه تختئ ديما به وتي كتابچهان بزورنت.

+ په اوشكتگين مطلبئ باروا جستاني پسوا بگشنت.

+ سئ واندگ هما چيزا که ديما شه جستان اوشكتگنت يكوار دگه شه بر په برزين تواري بگشنت.

شه وت كرتن:

عزتمندين معلم په ايشي که شه وت بكنت که واندگ سبخا په شري هيل زرتگنت اگه نه شه آوان لهتين جست بكنت.

گسويين كار:

اي سبخا به وتي كتابچهان بلكت وشه بربكنت.

جنگئ پد

مخسد:

- وانندگ سبخا بواننت وبلکنت.
- شه مرو جنگئ گندگین تاثیرا سی بنت.
- سول وامنئ پایدگ وکتا بزاننت.

جست:

۱. کئ جنگی گندگین تاثیرا گشتگه کنت؟
۲. به چونین جاور وحالتی ترخي و آباتیئ کار تسره بنت؟
۳. به چونین جاوروحالتي خرابي وسکي وسوري ودیه بنت؟
۴. سول وجنگئ توپیر چه انت؟

جنگ بازبدین آسرو نتیجي داریت که راج وبنیاد مانی پیه ودارایبا گاره کنت، زنداگون سکیان دیم په دیمه کنت وآباتیی که په حون دل جوړبوتگنت یک هو بیران بنت وترخي وديماروگئ ديما پونگ وسد وديه بيت.

جاگهی که جنگ دپ وارت اودا پلی که په مردمانی روگ وآیگا جوړ بوتگیت، ناجوړی شه سری رد بیت، کسانین زاگ وحیوانی بگوزیت، ډلیت. مدرسه ومکتب که به آیی راجئ آیو کین باسک، کسانین زاگ په وانگ وزانگارونت تا که چیزی یات بگرنت ووتی ملکئ دیما روگ وترخیئ کارا دیما برنت شه اي رساکا مانںت وگون سکیان دیم په دیمه بنت. دُراجاهي که ناجوړ په علاجا رونت، کسانین زاگ به اوداواکسینه بنت، جنین زاگ و مردین زاگ علاج ودرمانه بنت، ډلنت و خرابه بنت.

به امئ عزیزین وطن افغانستان شه سالان سالئ مړو جنگئ سببا امئ هموطن گون بازسکین روچ وکتره وپاسان دیم په دیم بوتنت، بازمردم کشتگ یا ټپي بوتنت که شه اي سببا کسانین زاگ یتیم و جنین زاگ جنوزام بوتنت، شار و هلکاني آباتيي کارپدا منتنت و نه تانکا ایشکه په وطنئ دیمريي و ترخيا کاري نه بوت بلکین شه مړو جنگئ سببا همادیمئ وهده وپاساني آباتي نار وجو هم چټ خراب بوتنت که آواني پدوارگین جوړکرتن و آباتي وخت ورساکه لوټيت.

آگه به وطنا گوستگین سالاني مړوجنگ مه بوتيننت، دگه مړوچي اي روچه نيات که امئ مردم گون رازرازئ سکي وسوریان دیم په دیم بنت وپه کارا به درملکان برونت، بلکین به وتي جندئ لوگ ووطناگون وتي باسکئ واک وکاروکوشستا په وت وپه دگران آبات و ديما شتگين زندي جوړه کرتنت.

امئ مردم که مړوجنگئ سکین روچانا گوازینتگنت شه مړوجنگا باز بده برنت و زاننت که

مڕوجنگ مچین هستي و آباتیاني دشمن انت، پمیشا جنگا پیٹ و لعنته شنت و امن وکراریه لوٹنت.

ما امن لوٹن

لعنت به جنگا
بم وتپنـــــگا
خون خوارپشنگا
بي نام وننگا
امنئ پلنگا
لعنت به جنگا
استن ما انسان
ما امن لوٹن
جنگ بارت دستي
تاکت و هستي
کاریت سستي
گشن وتنگدستي
ڈُکال ونیستي
لعنت به جنگا
استن ماانسان
ماامنه لوٹن.

معلمئ تچ وتاگ:

* شه واندگان هما جستانا سوج بکنت که به سبخئ برزگا نمشته انت.
* سبخا په برزین تواري بوانیت.
* سبخئ نوکین گالانا گون مانایش به تختئ دیما بلکیت.
* په واندگاني اوشکتنا لهتین جمله بگشیت .

* په گشتگین جملهانی باروا شه وانندگان جست بکنت.
* شه سئ وانندگابلوتیت، چیزیکه دیما شه جستان اوشکتگنت په رون شه بر په برزین تواري بگشنت.
وانندگاني تچ وتاگ:
+ دو واننداگ په رون سبخا په برزین تواري بوانیت.
+ واننداگ سئ باربنت وگون وت په جنگئ گندگین تاثیرئ باروا هبر بدینت.
+ شه هرباري یک وانندگي چیزیکه شه وتي همراکان اوشکته وزانت په جنگئ باروا بگشیت.
+ سئ واننداگ په رون سبخئ یک یک بارا په برزین تواري بوانیت.
+ هما مطلبا که معلم صاحب په آوان گشیت په شري بشکننت.
+ اوشکتگین مطلبئ بارواجستاني پسوا بگشنت.
+ سئ واننداگ په رون چیزیکه دیما شه جستان اوشکته یکوار دگه شه بریه برزین تواري بگشیت.
شه وت کرتن:
عزتمندین معلم په ایشي که شه وت بکنت که بارین واننداگ سبخا په شري هیل زرتگنت اگه نه شه آوان جست بکنت.
- کئ جنگئ پدئ باروا هبرداتگه کنت؟
- دیما شه مرو جنگان به وطنا مردماني زندگي چون ات؟
همي راز په وانندگاني لکتنئ مهارتئ پرواک کرتنا، لهتین جمله په آوان گشتگ بیت.

گسویین کار:
جنگی گندگیی باروا نمشتا نکی بلکت که شه چار کشکا کسترمه بیت.

تریاک

مخسد:

- واننډگ سبخا بواننت ویلکنت.
- شه تریاکی تاوانا سی بنت.
- شه ای عملا دوری بکننت.

جست:

۱. تریاك چونین عملی انت؟
۲. آیی که گون تریاکی عملا خوگپته زندگیش چون انت؟
۳. ورنا هانی وظیفه به ای گندگین عملی دیما چی انت؟

بُنیادم شه باز غدیمئ وهدان گون درد ودُوران آخته بوتگنت، په یک ناجوڑیی گار کنگا، وڑ وڑی جراناکار مرز کرتگنت، جری وارتگنت، یالاڑی داتگنت و آپانی کر کرتگنت یاکه بلگانی حشک کرته وگون دگری لوڑ داته وکُٹتگنت وچوملمی کار مرز کرتگنت، گونڈ ایش که بُنیادم

مُدام وتی عکلا پہ نادُرایانی علاج کنگا بہ کارا پرینتگنت وهر وڑی آزمایش کر تگنت وشه آیی که پایدگی ندیستگنت، پدی ویل کر تگنت.

یکی شه ای گیا بانین جروبو تگان کوکنارات، ای بوتگئ بروبود تریاك انت که ایشاشه غد یما بنیادم درست کرتگنت وشه تریاکا پہ علاج و درمانا کٹ زرتگنت.

دیما شتگین طبیبی شه تریاکا پہ علاج کنگی داروانی جوڑ کنگ ونا دُراهانی بی سار کنگا به عملیاتا کاره گیت.

بازمردم وتسر، بیدی داکتری رهشو نیا پہ کولگ ودگه دردانی درمان کنگا، شه تریاکا کٹه زورنت، بازی مردم تریاکی پچکوکی که آییرا ابه شنت ورنت یا که گون خاصین دم و دستگاهی که سردم شنت، دوت کننت وکشنت ودرگتی که چنت وار ای کار پد به پد تکرار بوت، مردم عملیه بیت.

تریاکی جورو تهلی کموکی دردئ سراتاثیره پرینیت وایرماته کنت، جانا بونڈه کنت. ای زهر مردمئ مجگی سراهم تاثیره پرینیت. گونڈ ویی که کسانیبا یك وارتریاکی دوت گینی برسیت یا که ابئ تا ما بچشیت به مزنیا باز زوتی گون اي لوگ بیرانین نا دُرایي و مرضا گرپتاره بیت.

تریا کی بتگ نانا شه مردما گیت، لوگا ڈالینیت، گوئری پُچانا کشیت ومردمئ بیران بوگی وجه بیت، پمیشا ای لوگ سوچین بُتگی کشگ، بروحاصلئ گرگ، برگی به دگه هندی وبها کنگی، مچی حرام انت. اسلامی پاکین دین هرچیزی کتئ گرگا که بنیاد مانی حالتا بد لائینیت ومردما بی سد وسار بکنت، شرنه زانت وگندگه شیت. ایش شمامکتبی وتعلیمئ واننداگانی وظیفه انت که ای شومین بتگ وتریا کی تا وانانا پہ وتی همپل، هلك و دیهی مخلوکان بگشت، ایشاهم پہ آوان بگشت که اسلامی پاکین دین مچین نشیه کنوکین چیزانا حرامه زانت. مچین نشیه کنوکین چیزانی کشگ، جوڑ کنگ، بها کنگ وسوداگری چٹ حرام انت. زریکه شه ای چیزان دستا آورتگه بیت هم حرام انت. باید انت مچین پہ ای شومین چیزی زیان کرتن ودیمگیریا دستا یکی بکنن که تریاکئ توم زیان بیت وجاگهی دگه روا وکٹوکین گله ودانگئ کشت وکشارئ پهرا کوشست وتلواسگ بکنن.

معلمئ تچ وتاگ:

* په واندگاني پکرئ نزآورتنا ديماشه سبخا شه آوان هما جستانا سوج بکنت که به سبخئ برزگا نمشته بوتگنت.

* سبخا په برزين تواري بوانيت.

* په واندگاني اشکتنا لهتين جمله بگشيت.

*گشتگين جملهانی باروا شه آوان جست بکنت.

* شه سئ واندگا بلوٹيت، چيزيکه ديما شه جستان اوشکتگنت په رون شه بر په برزين تواري بگشنت.

واندگاني تچ وتاگ:

+ دو واندگ په رون سبخا په برزين تواري بوانيت.

+ واندگ سئ بارينت و گون وت په ترياکئ تاوانئ باروا هبر بدينت.

+ شه هرباري يک واندگي، چيزيکه شه وتي همراکان اوشکته وزانت په دگران په برزين تواري بگشيت.

+ اوشکتگين مطلبئ باروا جستاني پسوا بگشنت.

+ سئ واندگ په رون چيزيکه ديماشه جستان اوشکته يکواردگه بگشنت.

شه وت کرتن:

عزتمندين معلم په ايشي که شه وت بکنت، بارين واندگ سبخا په شري هيل زرتگنت اگه نه شه آوان جست بکنت.

- ترياکئ گندگيئ باروا کئ هبرداتگه کنت؟

- پچي ترياکئ عملي به مردماني ميانجينا کدر و رو نه دارنت؟

همي راز په واندگاني لکتنئ مهارتئ گيش کرتنا لهتين جمله په آوان گشتگ بيت.

گسوين کار:

په ترياکئ گندگيي باروا نمشتانکي بلکت که شه چارکشکا کستر مه بيت.

بزانت بلد

گال	بزانت	گال	بزانت
ساه	نپس	رونق	روشنایی، جلایشت
مدت (مدد)	کومک	میر	فرمان دیوک، امیر، مزن
خوت	وراك، ورگی	کاروان	قافله
کردار	کار و کرد	بزم	دیوان، مجلس
داد و دهش	سخی بوتن	عاجز	بی وس
پسلا	پدا، پشت سرا	اعلی	بازبرز
کلپی	دروگ، چوتپی	عاصی	گناهکار
موک و ملام	رشوه	پیما	رازا، ڈولا
رضا	وشنودی	طوطی	پروکین مُرگی که لهتین گالا گشیت و سبز و سورین رنگی داریت.
برازیت	زیبیت، زیبه دنت	هندو دیارئ	جاگه و هندئ
واجه	برزمرتبه	سرگرگا	رادگ بوگا
داد	عدل، عطا وبخشش	گتّی	توخ، گردن بند
کرم	نیکی	داب	دود، رسم
گواهی	نشان داتن، شاهدی	کید	بستگ، به بند
عظیمئ	مزنییئ	کلو	پیگام
خُلق	تب و خو	ماستین	کاشکی، شالا
سهرا	درا، مالوم	پسو	جواب
شرف	شان و عزت	ایرره دنت	پرینیت، الغچه دنت
ثنا	ستا، صفت	شُکریه	منت واری، تشکُر
خیرواه	خدا حافظی	سوجیین	سوج کرتنیین
هبکه	حیران	هورین	یگجایین
همی ورا	همی رازا	بالی پت	هوایین میدان
گشوك	هماکه هبره دنت	نا دُراین	ناجورین

گال	بزانت	گال	بزانت
اوشکنوک	هماکه کوشکنت	شینگ کاری	نشر و اشاعت
غایب	هماکه باروئ هبرداتگه بیت	تچیت	رادگ انت
سیاه	خراب	پهرا، پارا	خاطرا
سیال	شان وعزتئ واوند	دلگوش	پام، هوش، توجه
بنجاه	مرکز	بنگله	برزین ماڑی
کدی پا	کدی به انگو	ربیدگی	دودیُ فرهنگی
سوداگر	تاجر	جوڑ کرتگین	مصنوعیین
پسیل	دیوال	کان	معادن
هلگر	حمله	چگولیین	چیرین حال دیگ
درگتیکه	وهدی که	گار کنگ	زیان کنگ
اگره	به هندوستان جاگئ نام انت	پٹ و پول	مالوم کرتن، ودی کرتن
سوگه	نصیحت، جخت	ارگانیسم	جانی باسکانی جوڑبندی
به حاکا بلنت	گوربکننت	سُرنت	حرکته کننت
گواریت	رچیت	اُشتوک	اوشتاتگ
ماڑی	قصر، کلات	کارمرزی	کارُبرتن، استفاده
دست گٹ	مشکول، گلایش	گندوچار	سیل کرتن، چارتن
ارگ	جمهوریین ریاستی ماڑی	گندو چار	سیل و چار کرتن
کارجاه	کارخانه، فابریکه	وند	ونڈ، بار
روکپتا	روچ نشتنا	پسوند	ونڈی که به گالی پدا کیت
پکتگین سڑک	پخته ین سڑک	مارگ	احساس
شیر (شعر)	شعر، نظم	ندر	قربان، دیمحون
ردانک	نثر	دُرستین	مچین
سور	طلا	گلایش	مشکول، سرکتم
کیمیا	کم چون و پربها	منشی	دبیر، سکرتر، کاتب
شورگین	تال و شورگ	کدی کدی	گاهگاهی
چلگ	زمستانی سردین شپ وروچ	زیمل	ساز و سروز

گال	بزانت	گال	بزانت
مزار	شیر	لیکگ	نمشته
اکلا	ترپانا، توارا	گٹ	سروپٹ، مشکول
بجسکیت	بلرزیت	گردینتگیت	ترجمه کرته
شگام	تانه داتن	چی وڑئ	چی رازئ
میاریٔ	شان و عزتیٔ	دموس (یونانیین گالی)	مردم، ولس
ضلور	حتمی، باید	کراتوس(یونانیین گالی)	واک، حکومت
پرک	تویر	آجویی	آزاتی
مکھین	پاکین	اخلاق	جوانین سلوک، مردمگری
دیمحونی	ندریگ، قربانی	راجیٔ	جامعیٔ
بی درور	بی مثال	نیاما	میانجینا
چارکه	تیار	گچین	درگیتن، انتخاب
ذمه واری	مسوولیت	بن خشت	بُنیاد
وج	سبب	گل	حزب، پارتی
اودنا	آدا، آ جاگھا	بارگرگ	بارزورگ
بارا	شعبا	روتگ	ریشگ
سرکار	حکومت، دولت	چیدگیٔ پیما	مثالی رازا
بُنگیج	بُنیاد	درگتا	وھدا، تاپا
سرکُٹ	سزا داتن، جتن	توما	امیت، واھگ
جیل	بندی خانه	گارکنگ	زیان کنگ
نزور	کم زور، بی وس	مهمات	جنگیین لک وتروک
بالیٔ گراب	طیاره، جاز	کُرم	چیرحاکا، ورداتگ
ناگتا	ناگهان	سوبا	کامیابا
کشوک	هماکه کشیت	تمنائی	تکرانی
گلہتگیت	جتاکرتگیت	لوگ بانوک	گسیٔ جنین
مرگیٔ	جنگیٔ، جیره یٔ	دریچه کپیت	دپه وارت
باسک	عضو	آرگ	خارشت

گال	بزانت	گال	بزانت
مچ کنگ	نزکنگ، نزآورتن	کرگ	کریتن
چومولی	داریٔ نزآورتن	رُدی	سبزه بیت
اورتین مال	گورگ و شنک ، پس ویز	نیمون	بونه، پلمه
همسروگ	همپل، همسایگ	نوکا	زبانی برزگا
غرور	کبر	لوٹگیٔ	خواستیٔ
کشک	خط	میر	مزن، سرپد
واڑ	محوطه (ایشک وآشک)	ربیه	گوازی
اودی	یک رازیٔ رنگی	سرباديوکی	فداکاری
برنگ	دک، بورگوک	هورت چاری	په هورتی سیل کرتن
کید	قید	وش وانی	وشالی، کراری
جاگه	هند، جاه	لوٹگ	خواست، دعوت
وهده	زمان، پاس، وخت	شینگه بیت	نشره بیت
راهبندان	قاعدهان، ڈولان	پسگ	زاگ، اولاد
پادونی	جالگیٔ	تلوسنت	کوششه کننت
زوان	زبان	ریسگا	کتارا
گوارکو	دوجنین زاگیٔ دوستی	ملند	ریشخند، چرک
کیمت	بها، ارزشت	زیبا	ماهرنگ، چٹ
رهشون	راه نشان دیوک	چنار(چنال)	درچکی نام انت
ڈوگ وارت	دپ وارت، دیم په دیم بوت	چنار	ادا مخسد برزبالاد انت
زردا	دلا، ضمیرا	بُلٹه	ایرشته، غرخ بوته، به یکراشته
تامور	سک تهار، سیه تهار	جی برات	هان براس
تهار	تارینک	اشتاپ	تلوار
روها	ارواحا	ششتانگی	دیم داتگی
هالی	حالی، خبریٔ	میار	رسم و داب
سگ اتگ	منتگ، صبرکرتگ	دپلوم	تعلیمیٔ الاسیی سند
هار	سیلاپ	دربرتنا	دیما برتنا

گال	بزانت	گال	بزانت
رساک	وخت	مات	ماس
بودناکین	جوانین، زبرین	زندجاه	زندگیی جاگه
بارو چانتیی	ونډ وباری	سگار	زام، شمشیر
لوپ	گرین	گون وارا	هما دما
پش	پدا	کهور	کرم
هتگ	مخسد، هدف	نما	نمود، براه وزیب
هیل بیئ	بزانئ	انگو آنگو	اد و اودا
مه چارنت	سیل مه‌کننت	پسوا	جوابا
علاج	درمان	رندا	پدا
وده کنت	دیما روت	نوک آت	نوک آمد
سر و پُٹ	مشکول، سرکتم	سُج وگُج	پرس و سوج
تلوسان	په‌کوشش	یک کتره یی	یک دمی
پُلانی	گُلانی (پهلانی)	وش وش	کراکرا
امبار	گدام، پسان	عشکک	عشق
آختا	آوختا	ماری	سواریی اُشتر
گس	لوگ	شک و آدینک	جوړکرتگ، آرایش
واړ	پس ویزانی ساتنئ جاه	تها	به‌تها، داخلا
کُډ	گوک و دگه حیوانانی ساتنئ جاه	سرئ	آیی سرا
کلونډ	مُرگانی ساتنئ جاه	سرئ	گهترین، جوانین
کدوگ	پروکین مُرگانی جاه	سرسرا	برزگا
ډکالی	نیستگاری، غاتی	چیرا	جالگا
خوت	وراک، ورگی	گون	همراه
ډکین	مزنین	توم جتون	توم شانک داتون
لیباتی	بی پروایی	کیگلین	چټ، صورتی
لبزانک	ادبیات	پیردان	هلکی نام انت
فولکلوریکین	شفاهین	تمن	ټکر

گال	بزانت	گال	بزانت
لیکوکین	نمشته یین	رند	یک تمنی نام انت
مُهلنج	معشوق	مڑ	جنگ، جیڑہ
راهدات	دیم دات	یتیم	بی ماس و پس
چورگ	آوازه گ	پشنگ	تیر، مرمی
دشتار	جنکٔ وپچکیٔ نام گپت بوتن	گالبند	لغت نامه
نادُرایی	ناجوڑی	ذمه وار	مسوول
راج	جامعه	اب	پچکی تریاک
پیه	زر، سرمایه	ردانک	نثر
یک هو	یک دما	سردم	تریاك کشگی وسیله
درد و دوران	نادُرایی و ناجوڑیان	عملی	خوگپتگ، عادتی
جر، جرانا	گیاب، گیابانا، علفانا	ایرماته کنت	کمه کنت
گارکنگا	زیان کنگا	بونڈ	گران، بیسار
کر، کرکرتن	آپ، دوگ یا داروی وارتن	گین، گینئ	پوز، پوزئ
پچکوکی	بازگونڈینی، پچکی	حرام	ناروا

بن چمگ

- بلوچییٔ زوان راهبند، ع. پهوال ا.ا.ج علومی اکادمی هجری شمسیی ۱۳۶۲ سال.
- بلوچییٔ متل گالوار. نزار و پولکار ولی محمد رخشانی.
- بلوچییٔ گالبند، ع. پهوال.
- سید گنج "سید هاشمی".
- براهدارین پل شه بلوچییٔ لبزانکیٔ باگا. ع. پهوال هجری شمسیی ۱۳۶۶ سال.
- بلوچی بوانیں عبدالکریم "راجی".

